

وزارت بازرگانی

اندیشکده بازرگانی

۳

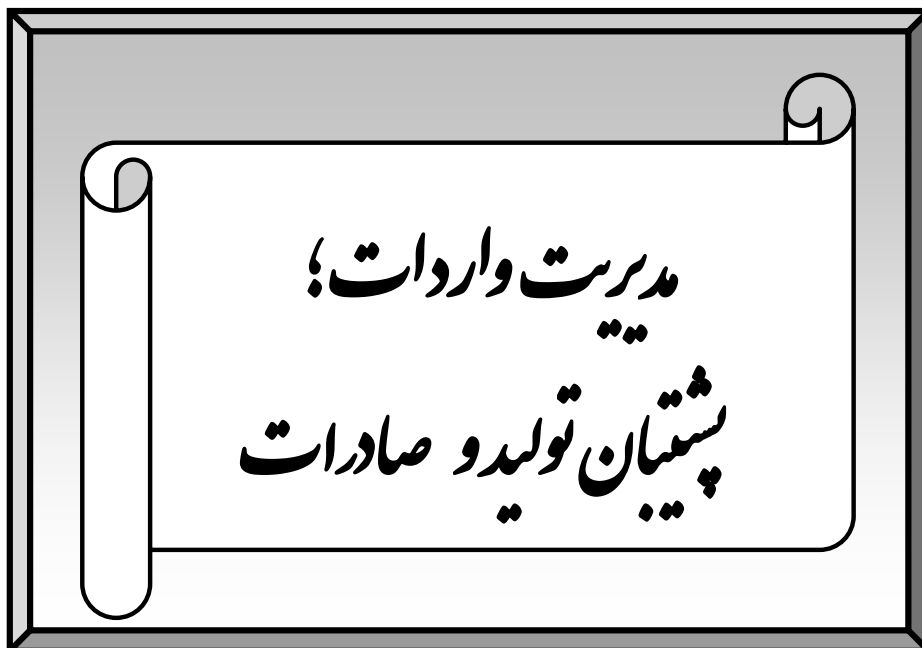
مدیریت واردات؛

پشتیان تولید و صادرات

www.moc.gov.ir

نسخه الکترونیکی اندیشکده بازرگانی در پایگاه اینترنتی وزارت بازرگانی در دسترس است.

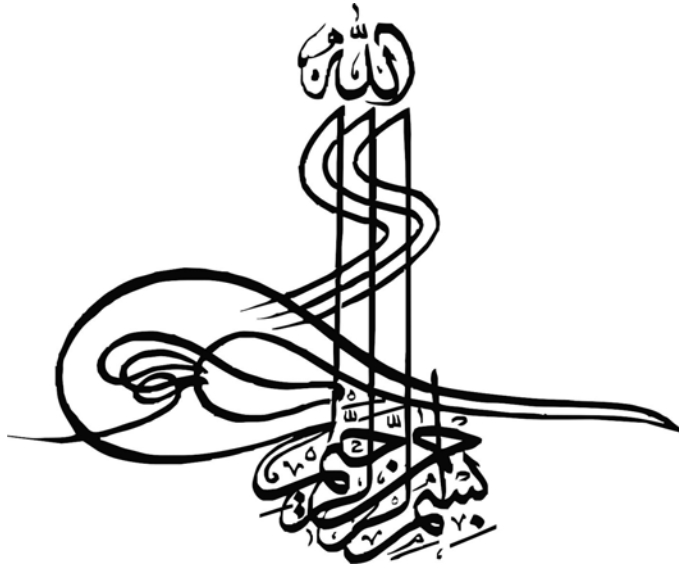
برگرفته از دیدگاه‌های دکتر مهدی غضنفری وزیر بازرگانی

شماره ۱ از پژوهشگران و اقدامات سازمان توسعه تجارت ایران

به کوشش شهناز حسنی

اردیبهشت ۱۳۹۰

اداره کل روابط عمومی وزارت بازرگانی

شناسه پدید آورندگان

عنوان کتاب: مدیریت واردات پشتیبان تولید و صادرات

به کوشش: شهناز حسنی

ناشر: اداره کل روابط عمومی وزارت بازرگانی

نوبت چاپ: ویرایش اول - اردیبهشت ۱۳۹۰

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

طراحی و صفحه آرایی: نازیلا تقدیری

چاپ: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

نشانی: تهران، میدان ولیعصر، جنب سفارت عراق، ساختمان مرکزی وزارت

بازرگانی، دفتر روابط عمومی

صندوق پستی: ۶۳۹۹-۱۴۱۵۵

کد پستی: ۱۴۱۶۷۸۳۶۱۹

تلفنخانه: ۸۲۲۱۱

تلفن: ۸۲۲۱۲۲۶۰ - ۸۸۹۰۵۷۷۰

www.shabanews.ir

نسخه الکترونیکی: www.moc.gov.ir

کلیه حقوق این اثر متعلق به وزارت بازرگانی است

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	مقدمه
۶	۱- تعریف
۶	۲- اهداف
۷	۲-۱- اهداف
۸	۲-۲- عدالت محوری
۹	۳- تاریخچه
۹	۴- سیاست‌ها و برنامه‌های عمده
۱۱	۵- واردات ایران - آمار
۱۴	۱- ۵- مواد اولیه تولید - ضرورت واردات
۱۷	۲- ۵- کالای خارجی - علل گرایش
۱۸	۶- مدیریت واردات در کشورهای مختلف
۱۸	۱- ۶- جلوگیری از کالای بی کیفیت
۲۱	۲- ۶- تضعیف پول ملی
۲۱	۳- ۶- مالیات مضاعف
۲۲	۴- ۶- تعرفه فصلی
۲۳	۵- ۶- اعتبار محصول
۲۳	۷- ارکان
۲۳	۱- ۷- هدفگذاری
۲۳	۲- ۷- برنامه‌ریزی
۲۴	۳- ۷- مقررات گذاری
۲۴	۴- ۷- ساماندهی و پشتیبانی
۲۴	۵- ۷- هماهنگی برون سازمانی
۲۴	۶- ۷- کنترل و پایش
۲۴	۷- ۷- اقدامات اصلاحی
۲۴	۸- تقسیم‌بندی کالاها
۲۵	۹- فرایند سه مرحله‌ای

- ۱۰- قوانین و مقررات ۲۶
- ۱۰-۱- ماده پنج قانون مقررات صادرات و واردات ۲۶
- ۱۰-۲- ماده ۲ آیین نامه اجرایی مقررات صادرات و واردات ۲۶
- ۱۰-۳- قانون بهره‌وری بخش کشاورزی ۲۶
- ۱۰-۴- کمیته ماده یک ۲۸
- ۱۰-۵- قانون ارتقاء کیفی تولید خودرو ۳۰
- ۱۱- تقسیم کار ملی - دستگاه های درگیر ۳۱
- ۱۲- وحدت فرماندهی ۳۵
- ۱۳- روشهای ورود کالا ۳۷
- ۱۴- وزارتخانه‌ها و سازمان‌های موثر ۳۸
- ۱۴-۱- گمرک ایران ۳۹
- ۱۴-۲- بانک مرکزی ۴۰
- ۱۴-۳- وزارت صنایع و معادن ۴۱
- ۱۴-۴- وزارت جهاد کشاورزی ۴۱
- ۱۴-۵- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۴۱
- ۱۴-۶- سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ۴۱
- ۱۴-۷- مرکز امور اصناف و بازرگانان ۴۲
- ۱۴-۸- وزارت راه و ترابری ۴۲
- ۱۴-۹- ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۴۲
- ۱۴-۱۰- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۴۲
- ۱۴-۱۱- سایر وزارتخانه‌ها و دستگاه‌ها ۴۲
- ۱۵- چهار ابزار اصلی محدود کننده ۴۳
- ۱۵-۱- منع واردات ۴۳
- ۱۵-۲- سهمیه گذاری ۴۳
- ۱۵-۳- استاندارد گذاری ۴۳
- ۱۵-۴- تعرفه گذاری ۴۳

۴۴	۱۶- ابزارهای قابل استفاده .....
۴۵	۱۶-۱- تعرفه (حقوق ورودی) .....
۴۵	۱۶-۲- استفاده از ابزار تعرفه .....
۴۷	۱۶-۳- کنترل کیفی کالاهای وارداتی .....
۴۹	۱۶-۴- نوسانات ارز و مبادلات تجاری .....
۴۹	۱۶-۵- آثار تغییر نرخ ارز در واردات .....
۵۰	۱۶-۵-۱- آثار ناشی از کاهش نرخ ارز و تقویت پول ملی .....
۵۱	۱۶-۵-۲- افزایش نرخ ارز و اتفاقات قابل انتظار: .....
۵۱	۱۶-۶- بدون انتقال ارز .....
۵۳	۱۶-۷- محدودیتهای تحمیلی .....
۵۵	۱۶-۸- اقدامات متقابل .....
۵۶	۱۶-۹- قیمت شکنی (دامپینگ) و اقدامات حفاظتی .....
۵۷	۱۶-۱۰- مالیات بر ارزش افزوده .....
۵۹	۱۶-۱۱- کنترل قاچاق کالا .....
۶۰	۱۶-۱۲- عوامل خارجی .....
۶۱	۱۶-۱۲-۱- اهم عوامل خارجی تأثیرگذار در روند واردات: .....
۶۲	۱۷- اقدامات عملیاتی .....
۶۶	۱۸- خلاءهای قانونی .....
۶۷	۱۹- تشکلهای وارداتی .....
۶۸	۱۹-۱- فواید .....
۶۹	۲۰- IT (فناوری اطلاعات)، روان ساز .....
۶۹	۲۰-۱- آثار استفاده از فناوری اطلاعات .....
۷۰	سخن پایانی .....

پیشگفتار

سابقه طرح مدیریت واردات نشان می‌دهد که این موضوع نخستین بار در کارگروه بازرگانی خارجی تدوین برنامه پنجم در سازمان توسعه تجارت به ابتکار دکتر «مهدی غضنفری» مطرح شد به گونه‌ای که در پایان سال ۸۷ یکی از احکام مهم پیشنهادی در این کارگروه، حکم مربوط به مدیریت واردات بود.

دکتر غضنفری اوایل سال ۸۸، هنگامی که موضوع واردات یک مدل خودرو چینی و سانحه‌های ایجاد شده ناشی از آن در رسانه‌ها منتشر شد، بار دیگر بر مدیریت واردات تاکید کرده از سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی که آن زمان در قالب موسسه فعال بود، خواست تا ضوابط سخت‌گیرانه‌تری را برای ورود این گونه وسایل نقلیه در نظر بگیرد.

چند ماه بعد نیز در سازمان توسعه تجارت ایران نشستی تخصصی با حضور دستگاه‌های اصلی مرتبط با موضوع واردات به ویژه دستگاه‌های اصلی مجوزدهنده و ضابطه‌گذار و نیز بخش خصوصی با موضوع مدیریت واردات برگزار شد که در این نشست وزیر بازرگانی و سرپرست کنونی وزارت صنایع و معادن که در آن زمان رئیس کل سازمان توسعه تجارت ایران بود برای نخستین بار به تشریح طرح و مدل مدیریت واردات پرداخت.

مدیریت و کنترل موثر واردات به عنوان یکی از محورهای اصلی برنامه‌های دکتر غضنفری به هنگام کسب رأی اعتماد از مجلس شورای اسلامی در حوزه بازرگانی خارجی مطرح شد و بلافاصله پس از آن، وی در نشست تخصصی جداگانه با کمیسیون‌های اقتصادی، صنایع و معادن، برنامه و بودجه و کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی، موضوع مدیریت واردات، طرح کنترل موثر واردات و پیشنهادات وزارت بازرگانی در این ارتباط را مطرح کرد.

تشکیل کارگروه مدیریت واردات در سازمان توسعه تجارت، جلوگیری از ثبت سفارش کالاهای بی کیفیت اعلام شده از سوی سازمان استاندارد، فعال سازی کارگروه ضد دامپینگ، مکاتبه با دستگاه های ضابطه گذار برای بازنگری در ضوابط و غیره از جمله اقدامات انجام شده در جهت مدیریت واردات است. این اقدامات موجب شده از یک سو روند رشد واردات کاهشی شده و از سوی دیگر بیش از ۸۰ درصد واردات به کالاهای سرمایه ای و واسطه ای اختصاص یابد.

وزارت بازرگانی در دولت دهم از دو سال پیش از آن این طرح را در دستور کار داشت و حتی پیش از فرمایشات رهبر معظم انقلاب، این موضوع توسط وزیر بازرگانی در جلسه هیات دولت مطرح و رییس جمهور دستوری به تمامی دستگاهها در جهت شناسایی کالاهای ضرور و غیر ضرور وارداتی و مدیریت آن داد. پس از بیانات مقام معظم رهبری این وزارتخانه مصمم تر از گذشته مدیریت واردات را پیگیری کرد.

بر اساس ماده ۱۶ قانون بهره وری بخش کشاورزی، وزارت بازرگانی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی، قبل از واردات کالاها و محصولات بخش کشاورزی و یا مواد اولیه غذایی مورد نیاز صنایع غذایی و ترکیبی، موظف شده اند از وزارت جهاد کشاورزی کسب تکلیف کرده و مجوز لازم را اخذ کنند.

همچنین در تبصره ۲ این ماده قانونی، مسوولیت انتخاب ابزار تعرفه ای، تعیین سهمیه مقداری، زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده های غذایی نیز به وزارت کشاورزی واگذار شده است. پس بر اساس این قانون، وزارت بازرگانی نه تنها خود فعل واردات را انجام نمی دهد که چند سال است اصلاً این کار را نمی کند،

بلکه هیچ دخل و تصرفی در صدور مجوز برای کالاهای مذکور هم نداشته و نخواهد داشت.

یادآور می‌شود که در حوزه واردات یک تقسیم کار ملی وجود داشته و دارد که شامل سه مرحله است؛ مرحله اول مربوط به دستگاه‌هایی است که ضوابط فنی واردات را تعیین کرده و یا برای ورود کالا مجوز صادر می‌کنند، که براساس مطالعات انجام شده، ۳۲ دستگاه در این مرحله قرار دارند و نکته حائز اهمیت این است که وزارت بازرگانی در این جمع نیست.

مرحله دوم شامل فرآیندهای اداری بوده که مربوط به اشخاص حقیقی و حقوقی است که مرحله اول را پشت سر گذاشته و نیازمند برخی کارهای اداری همچون ثبت سفارش، باز کردن LC، خدمات بانکی و ... است. در این مرحله وزارت بازرگانی همچون برخی دیگر از دستگاه‌ها تنها فرآیند اداری پر کردن فرم‌ها و ثبت سفارش را انجام می‌دهد. لازم به ذکر است که ثبت سفارش بر خلاف تصور اذهان عمومی حکم صدور مجوز را نداشته و تنها یک کار اداری محسوب می‌شود.

مرحله سوم مربوط به ترخیص کالا است که در گمرک اتفاق می‌افتد. در این مرحله هم گمرک و هم دستگاه‌های ضابطه‌گذار و مجوزدهنده، کالای مربوطه را تایید و سپس اجازه ورود می‌دهند که در این مرحله نیز وزارت بازرگانی هیچ‌گونه نقشی را ایفا نمی‌کند.

موارد ذکر شده حاکی از آن دارد که وزارت بازرگانی از چندین سال قبل مدیریت واردات را مطرح کرده و در این راستا به تعهدات خود نیز پایدار بوده است. از طرفی دیگر در فرآیند واردات یک تقسیم کار ملی تشریح شده که در آن وزارت بازرگانی نقشی اداری داشته که نه

مجوز می‌دهد و نه هنگام ترخیص، ضابطه‌گذاری می‌کند، حتی در این تقسیم ملی، وزارت بازرگانی هیچگونه اختیارات قانونی برای صدور مجوز و ... ندارد.

اندیشکده پیش رو پس از «وزارت بازرگانی و هدفمندی یارانه‌ها»، «نهضت کاهش قیمت تمام شده؛ پایان اتلاف‌ها» به موضوع مدیریت واردات پرداخته است. جا دارد از زحمات پژوهشگران وزارت بازرگانی که پس از طرح ایده توسط دکتر غضنفری در سال‌های اخیر تلاش گسترده‌ای را در تبیین و آموزش این موضوع داشته‌اند به ویژه سازمان توسعه تجارت ایران و موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، همچنین سرکار خانم شهناز حسنی برای گردآوری و تنظیم این شماره اندیشکده و نیز شرکت چاپ و نشر بازرگانی برای چاپ آن تشکر نمایم. امید است این حرکت گامی بلند در جهت بهره‌گیری بیشتر از راهکارهای علمی و عملی مدیریت واردات برای حمایت از تولید داخلی و صادرات باشد.

سید علیرضا شجاعی

مشاور وزیر، سخنگو و مدیرکل روابط عمومی

مقدمه:

واردات در اقتصاد ایران به عنوان یک متغیر کلان چندوجهی، از جنبه‌های مختلف قابل تحلیل و ارزیابی است. همانگونه که از الزام (نیاز) به واردات به دلایلی همچون وابستگی ساختاری بخش‌های مختلف اقتصاد ایران صحبت می‌شود، از تهدید جدی تولید در برابر واردات بی‌رویه نیز مطالب زیادی دیده می‌شود! وجود این «معمای واردات»، ذهن هر فردی را درگیر می‌کند که سرانجام واردات خوب است یا بد؟ به بیانی دیگر آیا باید جلوی ورود کالا به کشور را بدون قید و شرط گرفت؟ در این صورت تکلیف مواد اولیه مورد نیاز بخش تولید چه خواهد شد؟

رقابت‌پذیری تولیدات داخلی بر مبنای چه قیاسی باشد؟ آیا باید واردات را مشروط به قوانینی خاص دانست؟ چه سیاست‌هایی را باید در قبال واردات در پیش گرفت؟ حق مصرف‌کننده برای برخورداری از کالای کیفی و ارزان قیمت مشابه خارجی چگونه محفوظ می‌ماند؟

به طور قطع مدیریت واردات، پاسخی منطقی به این پرسش‌ها و بی‌شمار ابهامات در حوزه واردات خواهد بود، موضوعی که برای نخستین بار از سوی وزیر بازرگانی به عنوان ایده‌پرداز حوزه تجارت در سال‌های اخیر و در دولت نهم مطرح شد.

به طور قطع اگر جریان واردات به درستی هدایت و نظارت شود، می‌توان آثار مثبت آن را در ارتقاء رفاه مصرف‌کنندگان داخلی، تخصیص بهینه منابع، کاهش قیمت تمام شده تولیدکنندگان داخلی و افزایش رقابت‌پذیری کالاهای صادراتی کشور مشاهده کرد.

بدون تردید با سامان بخشی به واردات به منظور حفظ مصالح اقتصادی کشور از طریق ایجاد تعادل نسبی در تراز تجاری می‌توان گام‌های بزرگی را در عرصه اقتصاد برداشت.

با این وجود یکی از تهدیدات مهم در حوزه واردات، اتخاذ سیاست‌های محدودکننده و غیررقابت‌پذیر وارداتی است که در بلند مدت نقش مهمی در عدم موفقیت سیاست نهضت کاهش قیمت تمام شده کالا و در نتیجه رقابت‌پذیری تولیدات داخلی در بازارهای جهانی دارد.

۱- تعریف

مدیریت واردات عبارت است از سامان‌بخشی به واردات به منظور تامین رفاه مصرف‌کنندگان و حفظ مصالح اقتصادی کشور از طریق ایجاد تعادل نسبی در تراز تجاری، تامین نیازهای اساسی، مقابله با قاچاق کالا و رویه‌های تجاری نامطلوب، ضابطه‌مند کردن رویه‌های ورود کالا، جلوگیری از ورود کالاهای بی‌کیفیت و ناسالم و متنوع ساختن منابع خرید. مدیریت واردات موضوعی فرادستگاهی است و بی‌تردید بدون شناسایی و مشخص شدن وظایف دستگاه‌های دخیل در آن، امکان دستیابی به اهداف مرتبط با این موضوع وجود نخواهد داشت.

۲- اهداف

مدیریت واردات به دنبال دستیابی به اهدافی همچون حمایت از تولید داخلی، حمایت از حقوق مصرف‌کننده، تنظیم بازار داخلی ماشین‌آلات، مواد اولیه و سایر اقلام واسطه‌ای مورد نیاز واحدهای تولیدی، جلوگیری از کاهش سطح اشتغال، تنظیم بازار داخلی کالاهای مصرفی، اعمال الگوی مصرف مناسب، تسهیل تجارت خارجی، کاهش سهم واردات اقلام غیرضروری است.

همچنین افزایش بهره‌وری در بنگاه‌ها، کمک به تحقق درآمدهای دولت، تعدیل میزان واردات مناسب با درآمدهای ارزی، ارتقاء نسبت درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی به کل واردات کالا، کاهش نسبت کالاهای مصرفی به کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای، تنظیم تراز بازرگانی و بهبود نسبت واردات به صادرات از دیگر هدف‌هایی است که مدیریت واردات پیگیر آن است.

از سویی اعمال سیاست‌های مورد نظر دولت نظیر برخی محدودیت‌ها، مقابله با دامپینگ (قیمت‌شکنی) و اتخاذ سیاست‌های حفاظتی و برخورد متقابل، اجرای مناسب قانون و مصوبات مجلس شورای اسلامی و دولت، کاهش قاچاق کالا، تقویت بخش خصوصی و خصوصی‌سازی واردات، پشتیبانی از صادرات و جلوگیری از انحصار در واردات جزو هدف‌هایی است که با مدیریت واردات می‌توان به آنها رسید.

۱-۲- نگاه راهبردی و فرابخشی

* همسوسازی سیاست‌های وارداتی با صادراتی.

* همسوسازی مبادلات تجاری با مناسبات سیاسی و مقابله اقتصادی با اقدامات ضد حقوق بشر، استثمار و نیروی کار و نظایر آن.

* هماهنگ‌سازی سیاست‌های پولی (ارز، نرخ بهره و نقدینگی)، مالی، تولیدی و تجاری با یکدیگر.

* حفظ شئونات و آرمان‌های فرهنگی و اجتماعی و ملی و مقابله با هرگونه اقدام تخریبی فرهنگی در این زمینه.

- * افزایش رقابت پذیری در کشور و ایجاد رقابت منصفانه و واقعی.
- * جذب سرمایه گذاری، تکنولوژی خارجی و بومی سازی آن.
- * بهبود رابطه مبادله و ایجاد توازن تجاری مناسب.
- * دستیابی به سهم مناسب از تجارت جهانی برای ایجاد توان چانه زنی و ایجاد تأثیر در مناسبات اقتصادی و سیاسی بین المللی.
- * ایجاد هوشمندی تجاری و توان پیش بینی و انعطاف لازم برای بهره گیری از فرصت های بازار.
- * ایجاد فیلترهای مناسب برای کاهش اثرات بحران های جهانی بر بازارهای داخلی چه در جهت افزایش قیمت و چه کاهش قیمت ها.

۲-۲- عدالت محوری

- * بهبود رعایت حقوق مصرف کنندگان کالاهای وارداتی از طریق ارتقاء سطح کیفی محصولات وارداتی با توجه به مسائل کمی و رقابت قیمتی.
- * کمک به آمایش بهینه سرزمین .
- * حمایت از تجارت رسمی و مبارزه با واردات قاچاق.
- * اجرای سیاست های اصل ۴۴ و افزایش سهم بخش های خصوصی و تعاونی.
- * ایجاد تسهیل تجاری و حذف تشریفات اداری غیر ضرور.
- * مقابله با انحصارات در حوزه بازرگانی خارجی.
- * حفاظت از حقوق مالکیت معنوی و صنعتی.

* حمایت از محیط‌زیست طبیعی و پیشگیری از آسیب‌های جدی به آن از محل واردات کالاهای آسیب‌رسان یا کالاهایی که کارکردشان چنین خطراتی دارد.

۳- تاریخچه

مدیریت واردات در طول تاریخ و در اغلب نقاط جهان در حد کنترل مرزها بوده است اما برخی شواهد تاریخی برای وجود نوعی هوشمندی در مدیریت واردات در کشور چین و تا حدی رم باستان وجود دارد. قطعی‌ترین سوابق پیدایش مدیریت واردات مربوط به دوره اسلامی و اواسط و اواخر حکومت اموی و اوایل حکومت عباسی است در این دوره با ارشادات ائمه معصومین و برخی ابتکارات درباریان و پادشاهان این سلسله‌ها مدیریت واردات قوام خاصی گرفت.

تحقیقات تاریخی حاکی از آن است قوی‌ترین سیاست‌های تجارت خارجی در تاریخ ایران به دوره صفوی خصوصاً دوره شاه عباس مربوط می‌شود. در این دوره حجم تجارت ایران و مبادی وارداتی و مقاصد صادراتی و همچنین تنوع اقلام وارداتی و صادراتی بسیار بوده است بسیاری از صنایع دستی فعلی ایران در آن دوره از روش جایگزینی واردات شکل گرفته‌اند.

۴- سیاست‌ها و برنامه‌های عمده

* رعایت تعهدات بین‌المللی و مدیریت صحیح تعهدات موثر بر جریان تجارت خصوصاً واردات.

* بازنگری در ابزارهای مورد استفاده در تنظیم واردات، تنوع و نحوه استفاده از آن.

* مطالعه و بازرنگری در نحوه سازماندهی و مدیریت نهادهای مرتبط با واردات.
* بهنگام‌سازی و تطابق زمانی ورود کالاها با زمان‌های افت و خیز تقاضا و کسری بازار.
(استفاده از تعرفه‌های فصلی)

* کاهش هزینه‌های سربار و جانبی واردات.
* انتقال منافع واردات ارزان به مصرف‌کننده نهایی.
* جلوگیری از تضییع حقوق دولت.
* کاهش نوسانات در سیاست‌گذاری واردات و افزایش پایداری سیاست‌ها.
* مقابله با تجارت‌های ناصحیح و اقدامات پول‌شویانه.
* ایجاد سیستم ارزیابی مداوم سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات در حوزه واردات.
* ایجاد سیستم‌های پشتیبانی تصمیم در مدیریت واردات و تعیین تعرفه.
* حفاظت از ارزش پول ملی و ذخایر استراتژیک ارزی در مواقع بروز بحران در بازارهای ارز.

* حمایت از زنجیره ارزش افزوده داخلی .
* ایجاد تناسب در واردات با نیازهای طرح‌های عمرانی ملی.
* کمک به بهبود زیرساخت‌های مبادله الکترونیکی داده‌ها (EDS) در بخش تجاری.
* مقابله با اقدامات غیرمنصفانه تجاری (کارگروه اقدامات حفاظتی جبرانی و ضد قیمت‌شکنی)

* متناسب‌سازی حجم واردات با نیاز واقعی بازار.
* رعایت اصول عدالت مالیاتی، توانایی پرداخت و فایده در تنظیم حقوق ورودی.

- * تنوع بخشی به ابزارها و روش های مدیریت کیفیت کالاهای وارداتی .
- * رویکرد سیستمی و رفتارگرایی.
- * اولویت ویژه برای بحث مدیریت ذینفعان.
- * کم توجهی بر شیوه های حمایت گرایی قدیم (حمایت تعرفه ای و سهمیه ای) و ایجاد هزینه برای مصرف کننده در جهت حمایت از تولید کننده.
- * تاکید بیشتر بر روش ها و دیدگاه های حمایت گرایی نوین (ضوابط فنی - ایمنی کیفی و مسوولیت های بشری تجارت منصفانه و حمایت از حقوق مالکیت معنوی)
- * تغییر روش تعیین تعرفه از حسابداری صنعتی (قیمت تمام شده) به قیمت های سایه ای (برآورد منافع و هزینه های داخلی و خارجی بنگاه).
- * تغییر رویکرد از ابزارهای کنترل و منع واردات به مدیریت کارکردها، ساختارها اهداف، راهبردها و سیاست ها.
- با توجه به تغییر مزیت رقابتی کشورمان از مبتنی بر مواد اولیه به مبتنی بر کارایی (چهار سطح مزیت رقابتی وجود دارد: مبتنی بر مواد و منابع، کارایی نیروی انسانی و دانش) باید سیاست های متناسب با این مرحله در صنعت، تولید و تجارت پیگیری شود.

۵- واردات ایران - آمار

نگاهی به تاریخچه ۳۰ ساله اخیر کشور در امر واردات نشان می دهد که در سال ۵۷ به دنبال افزایش درآمدهای نفتی دولت، واردات ۲۰ برابر صادرات شد و ایران به واردکننده ای بزرگ

تبدیل شد. ضعف تولید در سال‌های ابتدایی انقلاب و افزایش درآمدهای نفتی، ایران را به یک کشور مصرفی تبدیل کرد و تجارت تنها به واردات محدود شده بود.

سال‌ها بعد و طی برنامه‌های دوم و سوم و خلال برنامه چهارم آمار واردات و صادرات در جهت بهبود حرکت کرد. در برنامه دوم و سوم نسبت پوشش واردات (نسبت به صادرات) در حدود ۲۲ درصد طی ۱۰ سال ثابت ماند به عبارت دیگر فقط حدود یک پنجم واردات ایران از محل صادرات غیرنفتی قابل تامین بود و این در شرایطی است که میزان واردات بنزین در برنامه‌های دوم و سوم بسیار پایین‌تر از سال‌های بعد می‌باشد و همچنین کل واردات نیز در سطح پایین‌تری قرار داشته است.

رقم واردات در سال ۱۳۸۳ به نسبت صادرات به ۴,۵ برابر کاهش یافت. از سال ۱۳۸۴ تاکنون نسبت صادرات به واردات از ۲۲ درصد به ۲۸ رسیده است. (۲۲,۷ درصد بهبود در نسبت مزبور پس از ۱۰ سال ثبات) و سپس تا ۳۲ درصد ارتقا یافت. (به عبارت دیگر ۴۵ درصد بهبود نسبت به پایان برنامه سوم). مطالعه این نسبت برای بسیاری از کشورها جالب توجه و نشان‌دهنده بهبود آن در ایران می‌باشد در صورت حذف نفت از صادرات کشورهای صادرکننده نسبت مزبور برای بسیاری از این کشورها پایین‌تر است.

در سال ۱۳۸۴ حدود ۶۵ درصد واردات کشور را کالاهای واسطه‌ای ۲۱ درصد سرمایه‌ای و حدود ۱۳ درصد مصرفی در بر گرفت و چهار سال بعد، یعنی سال ۱۳۸۸ حدود ۶۶ درصد واردات واسطه‌ای، ۱۵ درصد سرمایه‌های و ۱۵ درصد مصرفی بود. در این سال مقدار ۵۱,۸ میلیون تن انواع کالاهای مورد نیاز به ارزش ۵۵,۲ میلیارد دلار وارد کشور شد که در مقایسه با

مدت مشابه سال قبل از آن از نظر وزن ۱۷,۴ درصد افزایش و از نظر ارزش ۱,۵ درصد کاهش داشت.

آمارها نشان می‌دهد نرخ رشد متوسط واردات کشور در سال‌های ۸۸-۸۴ از نرخ متوسط رشد واردات در سال‌های ۸۴-۸۱ کمتر بود. یعنی در کل واردات کشور آهنگ رشد کمتری پیدا کرد. در سال ۱۳۸۸، سال پایانی برنامه چهارم توسعه ارزش صادرات غیرنفتی کشور (با احتساب میعانات گازی) به رقم بی‌سابقه ۲۵,۶ میلیارد دلار رسید که این رقم ۳۸ درصد نیازهای وارداتی کشور را تامین کرد.

در سال ۱۳۸۸ میزان کل صادرات کشور با احتساب صادرات نفت و گاز (۶۶,۲۱ میلیارد دلار) معادل ۹۱,۸۸ میلیارد دلار بود. بدین ترتیب سهم صادرات غیرنفتی از کل صادرات به ۲۸ درصد بالغ شد که نسبت به سال آغازین برنامه چهارم (۱۶ درصد) پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد.

بر اساس آمار گمرک طی سال ۱۳۸۹، مقدار ۴۵ هزار و ۲۸۷ تن انواع کالا به ارزش ۶۴ میلیون و ۳۶۴ هزار دلار وارد کشور شد که نسبت به مدت مشابه آن در سال قبل ۱۳ درصد به لحاظ وزن کاهش و ۱۶ درصد به لحاظ ارزش افزایش داشته است. ارزش متوسط هر کیلوگرم کالای وارداتی به کشور در این سال معادل یک هزار و ۴۲۱ دلار بوده که در مقایسه با سال ۱۳۸۸ (۱۰۶۵ دلار در هر کیلوگرم) ۳۳,۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. این نسبت نشان می‌دهد که افزایش واردات کشور به کالای واسطه‌ای، افزایش در قیمت کالاهای وارداتی به کشور بوده است.

۱-۵- مواد اولیه تولید - ضرورت واردات

امروزه بیش از ۱۱ هزار میلیارد دلار از جریان تجاری میان کشورها را واردات تشکیل می‌دهد.

براساس برآوردها حدود ۱۱ میلیون تن انواع کالا در دنیا جابجا می‌شود که ۱۵۰ هزار نوع آن دارو است و از سایر کالاها می‌توان به ابزار تراش و صنعتی ۳۰۰ هزار نوع، قطعات الکترونیک (نظیر خازن، ترانزیستور و دیود و انواع آنها) بیش از ۱۵۰ هزار نوع و ... اشاره کرد.

طبیعی است که هیچ کشوری آن قدر امکانات ندارد که به تنهایی این کالاها را تولید کند حتی امکان مصرف همه آنها را نیز ندارد چون تعداد قابل توجهی از آنان کالاهای واسطه و ابزار ماشین آلات و اجزا و قطعات هستند که باید رشته صنعتی مرتبط را داشت تا آنها را مصرف کرد. با توجه به اینکه صادرات در جهان به قیمت فوب و واردات به قیمت سیف ارزیابی می‌شود همواره رقم ارزشی واردات از رقم ارزشی صادرات هم در کل جهان و هم در هر یک از کشورها بالاتر است اما در سال‌های اخیر برخی کشورها با تفکیک آمار صادرات و واردات و خدمات از کالا به رقم‌های واقعی تری دست یافته‌اند.

آمارها نشان می‌دهد که سهم کالاهای واسطه‌ای در تجارت کالا بدون سوخت (بدون نفت و سایر سوخت‌ها)، در سطح جهان در سال ۲۰۰۸ حدود ۴۰ درصد و در اقتصاد کشورهای نظیر چین، مالزی و تایوان بین ۵۰ تا ۷۰ درصد بوده است، یعنی بین نصف تا دو سوم تجارت خارجی این کشورها در سال مورد گزارش، کالاهای نیمه ساخته و واسطه‌ای بوده است. این بدان معنا است که امروزه کشورها واردات را به گونه‌ای مدیریت می‌کنند که در راستای توسعه صادرات باشد. ورود کالاهای واسطه‌ای و نیمه ساخته بخشی از همین سیاست است. یعنی الگوی تازه‌ای

در حال شکل‌گیری است که حتی فراتر از سیاست توسعه صادرات عمل می‌کند به گونه‌ای که این سیاست در حال جایگزین شدن به جای سیاست توسعه صادرات است. این سیاست از طریق ایجاد شبکه‌های همکاری جهانی برای تولید، تقسیم کار جهانی را از محصول به فرایند تولید محصول تبدیل کرده است. در گذشته نسبت واردات به صادرات گاهی تا حد ۴ برابر نیز پیش رفته، در حالی که امروز این نسبت به ۲,۷ برابر کاهش یافته است. هم‌اکنون کشور از یک واردکننده کالا و تکنولوژی به یک صادرکننده و از مصرف‌کننده صرف به یک تولیدکننده تبدیل شده است.

در این میان موضوعی مهم را نباید از نظر دور داشت به این نحو که هر چه تعداد کشورهایایی که منبع تامین واردات هستند بیشتر باشد امکان آسیب رسیدن به اقتصاد کشور در شرایط اضطراری کمتر خواهد بود. در دهه‌های گذشته اتحادیه اروپا مهمترین منبع تامین واردات ایران محسوب می‌شد. از آنجا که این اتحادیه در اغلب موارد اغراض سیاسی را نیز در مناسبات اقتصادی خود با کشورهای دیگر دخالت می‌داد بتدریج واردکنندگان ایرانی در صدد برآمدند که بخشی از نیازهای خود را از منابع دیگر به ویژه کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای نوظهور قاره آسیا تامین نمایند.

در سال ۱۳۷۸ سهم اتحادیه اروپا در تامین نیازهای وارداتی ایران حدود ۴۱ درصد بود. این نسبت بتدریج کاهش یافت به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۷ به ۲۸ درصد رسید. در سال ۱۳۸۷ سهم کشورهای امارات عربی متحده، چین، کره جنوبی، هند و ترکیه در واردات ایران بالغ بر ۴۴ درصد بوده که به خوبی بیانگر تنوع منابع خرید و کاهش اتکا به قطب‌های بزرگ تجاری دنیاست.

به موجب بند «ه» تبصره ذیل ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، دولت مکلف بوده است که توازن تجاری با کشورهای طرف همکاری و بلوک‌های اقتصادی ایجاد نماید به طوری که سهم صادرات غیرنفتی از کل صادرات کشور از ۲۳,۱ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۳۳,۶ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش یابد. این تبصره از شفافیت و صراحت کامل برخوردار است و اگرچه در متن آن از توازن تجاری سخن به میان آمده است اما ایجاد تعادل نسبی بین صادرات غیرنفتی و صادرات نفتی مدنظر قانون گذار بوده است.

براساس گزارش‌های رسمی، جمهوری اسلامی ایران در میان کشورهای جهان، با واردات بیش از ۴۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹، رتبه چهارم و ششم را به خود اختصاص داده است. ۳۷ درصد از واردات کشور را کالاهای سرمایه‌ای، ۳۳ درصد کالاهای واسطه‌ای، ۸ درصد به صورت مواد خام و اولیه و در نهایت ۲۲ درصد را کالاهای مصرفی و نهایی تشکیل داده است. ترکیب مذکور در سطح جهانی به ترتیب ۳۳، ۲۱، ۱۳ و ۳۳ درصد می‌باشد. همان‌طوری که ملاحظه می‌شود سهم واردات کالاهای مصرفی کشور در مقایسه با سطح جهانی ۱۱ واحد درصد کمتر است.

آنچه مسلم است حدود ۷۸ درصد از واردات کشور به عنوان نهاده تولیدی کشور محسوب می‌شود. براساس آخرین نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی، ۱۵ درصد از مواد اولیه و خام صنایع کشور را مواد اولیه و خام وارداتی تشکیل می‌دهند و بیش از ۲۵ درصد از سرمایه‌گذاری صنایع مزبور به صورت واردات اموال سرمایه‌ای (نظیر ماشین‌آلات) می‌باشد. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود واردات کالاهای صنعتی هم در تولید جاری و هم در ایجاد ظرفیت‌های آتی کشور نقش مهمی را ایفا می‌نماید. به بیان دیگر استمرار واردات چنین کالایی، ضامن رشد کمی

و کیفی صنایع کارخانه‌ای کشور است. با وجود اهمیت مذکور، موانع تعرفه‌ای به عنوان یکی از مهمترین ابزارهای سیاست تجاری کشور، برای این دسته از کالاها (البته صرف نظر از کالاهای مصرفی) بیش از ۱۳ درصد می‌باشد. به عنوان مثال متوسط نرخ تعرفه بر کالاهای وارداتی سرمایه‌ای حدود ۱۴ درصد می‌باشد که تعرفه وزنی آن در سال ۲۰۰۸ حتی بالاتر از ۱۷ درصد بود. رقم مذکور بر حسب کالاهای واسطه‌ای و مواد اولیه به ترتیب ۱۴ و ۱۵ درصد بوده است. البته متوسط نرخ تعرفه به صورت میانگین حسابی بر حسب گروه کالاهایی مذکور بیش از ۱۹ درصد می‌باشد.

در مجموع می‌توان گفت: علل ورود کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای به کشور عبارتند از استفاده از کالاهای سرمایه‌ای جهت سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و معدنی، کشاورزی، خدماتی، زیربنایی، نفت و گاز پتروشیمی، استفاده از کالاهای واسطه‌ای و مواد اولیه برای تداوم خطوط تولید صنعتی، معدنی، کشاورزی و نیز به منظور تداوم توسعه زیر بخش‌های خدمات، انرژی آب، برق، نفت و گاز.

۲-۵- کالای خارجی - علل گرایش

کالاهای خارجی هنگامی در بازارهای داخلی امکان ظهور و بروز پیدا می‌کند که شرایط مبادله میان عرضه‌کننده و تقاضاکننده اجناس وارداتی در داخل فراهم باشد. از آنجایی که اقتصاد جهانی و منطقه با مازاد عرضه کالا مواجه است. بنابراین وجود یا عدم وجود تقاضای موثر کالاهای خارجی از سوی مصرف‌کنندگان داخلی یکی از عوامل مهم برای تحقق جریان مبادله کالاهای مذکور در بازارهای داخلی است. به عبارت ساده‌تر تقاضا برای

کالاهای وارداتی از سوی خانوارهای ایرانی است که در نهایت منجر به عرضه کالاهای وارداتی در بازار می‌شود به عنوان مثال چنانچه تقاضا برای مصرف میوه‌های خارجی از سوی مصرف‌کنندگان داخلی نازل باشد امکان رونق عرضه کالاهای مذکور در بازار داخلی به وجود نمی‌آید.

بر اساس ادبیات اقتصاد خرد، تقاضا برای کالاهای خارجی تابعی از عواملی چون، قیمت کالاهای خارجی، قیمت کالاهای مشابه داخلی، قیمت خرید مصرف‌کننده، سلیقه، تبلیغات، ترجیحات مصرف‌کننده بر اساس قانون تقاضا با کاهش قیمت کالاهای خارجی با فرض ثابت بودن سایر شرایط، تقاضا برای کالاهای خارجی افزایش می‌یابد. قیمت کالاهای خارجی خود متأثر از سیاست‌های ارزی و پولی کشور صادرکننده و واردکننده کالا و سیاست‌های تعرفه‌ای کشور واردکننده است.

۶- مدیریت واردات در کشورهای مختلف

امروزه بسیاری از کشورها با هدف افزایش توان راهبردی خود و جلوگیری از واردات کالای بی‌کیفیت در راستای مدیریت واردات ابزارهای مختلفی چون تضعیف پول ملی، مالیات مضاعف بر روی کالاهای غیر ضرور، برنامه اعتبار محصول و تعرفه فصلی را به کار می‌گیرند.

۶-۱- جلوگیری از کالای بی‌کیفیت

به منظور جلوگیری از ورود کالاهای بی‌کیفیت در اغلب کشورها روش‌های خاصی به کار گرفته شده یا مقررات ویژه‌ای وضع می‌شود به عنوان مثال به منظور اصلاح الگوهای مصرف،

ورود و تولید کلیه ادوات یا لوازم الکتریکی پر مصرف ممنوع است و برای هر یک از لوازم برقی حد مجاز مصرف الکتریسیته تعیین شده است.

همچنین به منظور صرفه جویی ارزی ورود و صدور کالاهای دست دوم بویژه کالاهای سرمایه‌ای که واجد این خصوصیت باشند غیر مجاز است، ورود این کالاها به اتلاف منابع ارزی کشور - به سبب استهلاک زودرس و هزینه‌های سنگین تعمیر و نگهداری - منجر می‌شوند.

ورود کالاهایی که ارزش‌های اخلاقی جامعه را تهدید می‌کنند یا با ارزش‌های فرهنگی جامعه در تضاد هستند در اغلب کشورها ممنوع است و از طریق فرهنگ‌سازی و بازاریابی اجتماعی کوشش می‌شود که میزان تقاضا برای این قبیل محصولات کاهش یابد.

همچنین در برخی کشورها ورود کالاهایی که قابلیت عرضه خود به بازار را به هر دلیلی (از جمله تحولات تکنولوژیکی) از دست می‌دهند، ممنوع است.

در منطقه اداری ویژه هنگ کنگ کلیه واردکنندگان کالا مکلفند که «شرایط عمومی سفارش‌های خرید» را رعایت کنند. رعایت شرایط عمومی خرید بسیاری از مشکلات مربوط به ورود کالاهای بی کیفیت را برطرف می‌کند. بر پایه این شرایط فروشنده باید تعهد کند که کالا از هر گونه عیب یا نقصی چه در فرآیند تولید یا حمل مبرا بوده و قابلیت عرضه خود را به بازار از دست نداده باشد. مواد به کار رفته در تولید کالا بدون نقص است، کالا هدف مورد سفارش را برآورده می‌کند. زیان ناشی از عدم رعایت حقوق مالکیت معنوی را (در جریان ساخت کالا یا تدارک قطعات یا مواد یا علامت گذاری کالا) جبران نماید.

همچنین پرداخت هزینه نمونه برداری، آزمون کیفی و آگاهی از انطباق کالا با ضوابط مورد نظر خریدار یا استانداردهای مورد قبول وی بر عهده فروشنده است. جبران کلیه

خسارت‌های ناشی از عیوب ذاتی کالا و عوارض ناشی از مصرف کالا یا عملکرد ناصحیح آن برعهده فروشنده است.

بر اساس مقررات عمومی ایمنی کالا در انگلستان تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان موظفند که از مراکز فروش کالاهای خود بازدید کنند و چنانچه فرآورده ناسالم یا بی کیفیتی را مشاهده کردند یا شرایط نگاهداری و عرضه کالاهای خود را نامطلوب تشخیص دادند مقامات یا مسوولان ذیربط را در جریان موضوع قرار دهند و از طریق جمع‌آوری کالاهای بی کیفیت یا ناسالم، احتمال بروز خسارت یا وارد شدن زیان به مصرف‌کننده را کاهش دهند یا حذف کنند. در مقررات این کشور همچنین چگونگی مجازات تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان کالاهای ناسالم با توجه به تعاریف دقیقی که از این کالاها به عمل آمده مشخص شده است و در مواردی عرضه آگاهانه کالای ناسالم یا غیر ایمن مستلزم پرداخت ۲۰ هزار پوند جریمه یا تحمل ۱۲ ماه زندان است.

در آمریکا کمیسیونی تحت عنوان کمیسیون ایمنی کالای مصرفی، وظیفه نظارت بر واردات و عرضه کالاهای مصرفی را برعهده دارد. به موجب بررسی‌هایی که توسط این کمیسیون انجام گرفته در حال حاضر حدود ۴۴ درصد کلیه کالاهایی را که در این کشور به فروش می‌رسد، کالاهای مصرفی تشکیل می‌دهند. نکته مهم آن است که در بین انواع کالاهای بی کیفیت یا اقلامی که کاربرد آنها برای سلامت انسان و محیط زیست سودمند نیستند، سهم کالاهای مصرفی بیش از سایر اقلام است و به ۷۵ درصد بالغ می‌شود.

واردات کالاهای نامناسب، بی کیفیت و مضر تا حدود زیادی در آمریکا تحت کنترل درآمده و متوقف شده است و این کمیسیون در حال حاضر نیز فعالیت خود را بر روی کالاهای ساخت

داخل متمرکز کرده است. کنترل ورود کالاهای بی کیفیت یا ناسالم در آمریکا کار دشواری است زیرا هر سال بیش از ۲ هزار میلیارد دلار کالا توسط ۸۰۰ هزار واردکننده از ۳۰۰ نقطه مرزی وارد این کشور می‌شود.

کمیسیون ایمنی کالا در آمریکا با ۱۵ آژانس نظارت بر کالا یا بازرسی کیفیت در اتحادیه اروپا، چین، کره جنوبی، پرو، شیلی، کاستاریکا، هند، مکزیک، تایوان، کلمبیا و ویتنام یادداشت تفاهم امضا کرده که این آژانس‌ها به طور مستمر اطلاعات مربوط به کالاهای با کیفیت و همچنین اقلامی را که مصرف آنها مناسب تشخیص داده نمی‌شود مبادله می‌کنند.

۲-۶- تضعیف پول ملی

در سال‌های اخیر دولت چین با هدف مدیریت واردات نسبت به تضعیف پول ملی خود در مقابل ارزهای عمده بین‌المللی اقدام کرده و در مقابل سیاست‌های پولی و ارزی این کشور منجر به تقویت پول ملی شده است. این اقدام منجر به کاهش قیمت کالاهای وارداتی چینی در مقایسه با سایر کالاهای مشابه داخلی گردیده است و اتحادیه اروپا و آمریکا را از این اقدام خود متاثر کرده است، ایران نیز از این تاثیرپذیری مستثنی نبوده است.

۳-۶- مالیات مضاعف

در کشور آفریقای جنوبی بر روی نوشیدنی‌های الکلی و غیرالکلی، تنباکو و محصولات آن و فرآورده‌های نفتی ۱۰ درصد و برای وسیله نقلیه ۵ درصد مالیات مضاعف وضع شده است. در بلاروس نیز بر روی مشروبات الکلی، سیگار (با فیلتر و بدون فیلتر)، جواهرآلات، محصولات

جامه خردار، خودرو، محصولات نفتی نظیر بنزین و انواع آن، موتور، وسایط نقلیه موتوری مالیات مضاعف وضع می شود.

کشور ازبکستان بر روی سیگار، مشروبات الکلی، بستنی، روغن، سوخت، خودرو، فرش و ... مالیات وضع می کند که نرخ آنها بستگی به تولید داخلی داشته و از پنج تا ۲۰۰ درصد معتبر است. روسیه نیز بر روی سیگار بدون فیلتر و با فیلتر مالیات وضع می کند.

۴-۶- تعرفه فصلی

یکی از سیاست‌هایی که بیشتر کشورها برای تنظیم بازار داخلی (حمایت از مصرف کننده از یک سو حمایت از تولید کننده از سوی دیگر) اعمال می کنند، تعرفه فصلی برای کالاها و بویژه کالاهای کشاورزی ضروری است.

این تعرفه زمانی به کار می رود که توازن عرضه و تقاضا به طور معنی داری در فصول مختلف سال تغییر کند. بنابراین تعرفه فصلی در مقاطع مختلف زمانی با نرخ متفاوتی وضع می شود. این تعرفه اغلب بر محصولات کشاورزی و در زمان برداشت محصول در کشور وضع کننده تعرفه دارای بالاترین نرخ است. ماهیت شکل گیری و فلسفه وجودی تعرفه فصلی به طور عمده بر کاهش نوسان قیمت‌ها و ضرورت تنظیم بازار استوار است.

۵-۶- اعتبار محصول

برنامه اعتبار محصول در بسیاری از کشورهای جهان حتی آفریقایی با هدف مدیریت بر واردات در حال اجرا و انجام است.

بر اساس این سیاست، دولت یک قیمت هدف را برای کالای مورد نظر اعلام می‌نماید و کل محصول را بر اساس این قیمت از کشاورز خریداری می‌کند اما به کشاورز این اختیار را می‌دهد که برای فروش محصول به قیمت بیشتر از قیمت هدف تلاش نماید. در صورتی که کشاورز محصول خود را به قیمت بیشتر از قیمت هدف در بازار فروخت. با دولت تسویه نموده در غیر این صورت کشاورز محصول را به دولت واگذار می‌کند بنابراین برنامه یک سیاست چند منظوره است که جنبه‌های تضمین قیمت، تامین منابع مالی کوتاه مدت، افزایش درآمد کشاورزان، جلوگیری از دخالت دولت در بازار محصول و کاهش ریسک تولید را می‌توان با آن دنبال نمود.

۷- ارکان

۷-۱- **هدفگذاری:** در این راستا اهدافی چون حمایت از تولیدات داخلی و مصرف کنندگان، جلوگیری از کاهش اشتغال، اعمال الگوی مصرف مناسب، تنظیم تراز بازرگانی و تنظیم بازار داخلی مدنظر است.

۷-۲- **برنامه‌ریزی:** به مفهوم اتخاذ سیاست‌های انبساطی و انقباضی بخش‌های مختلفی مرتبط با تجارت خارجی و منطبق با اهداف مذکور است که از آن جمله می‌توان به اعطای تسهیلات بانکی و اعتبارات، بازبینی و مقررات و ... اشاره کرد.

۷-۳- **مقررات‌گذاری:** باید در جهت اهداف احصا شده چالش‌های مقرراتی شناسایی و به منظور رفع، تکمیل و بهبود آنها راهکارهای اجرایی را ارائه کرد.

۴-۷- ساماندهی و پشتیبانی: ضروری است با انتخاب و تعیین نهادهای اجرایی و استفاده از ابزارهای مورد نیاز به دنبال تحقق اهداف مورد نظر بود. کمیته ماده یک و قانون مقررات صادرات و واردات، نمایشگاه‌ها و غیره از جمله نهادهای اجرایی هستند.

۵-۷- هماهنگی برون سازمانی: در این راستا ایجاد تعامل و همکاری بین دستگاه‌هایی همچون سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنایع و معادن، بانک مرکزی و ... ضروری است.

۶-۷- کنترل و پایش: در این بخش باید معیارهای سنجش عملکرد مشخص شود و سپس براساس آنها موفقیت‌ها و شکست‌ها بازخوردهای لازم را به دست آورد.

۷-۷- اقدامات اصلاحی: پس از کنترل، پایش و حصول نتایج آن باید تغییر احتمالی در هریک از شش رکن مذکور مورد توجه قرار گیرد.

۸- تقسیم‌بندی کالاها

براساس ماده ۲ قانون مقررات صادرات و واردات کشور در سال ۱۳۷۲، کالاهای وارداتی به سه دسته «مجاز»، «مشروط»، و «ممنوع‌الورود» تقسیم می‌شوند.

کالاهای مجاز: اقلامی هستند که ورود آنها با رعایت ضوابط نیاز به کسب مجوز ندارد.

مشروط: کالاهایی که ورود آنها با کسب مجوز امکان‌پذیر است.

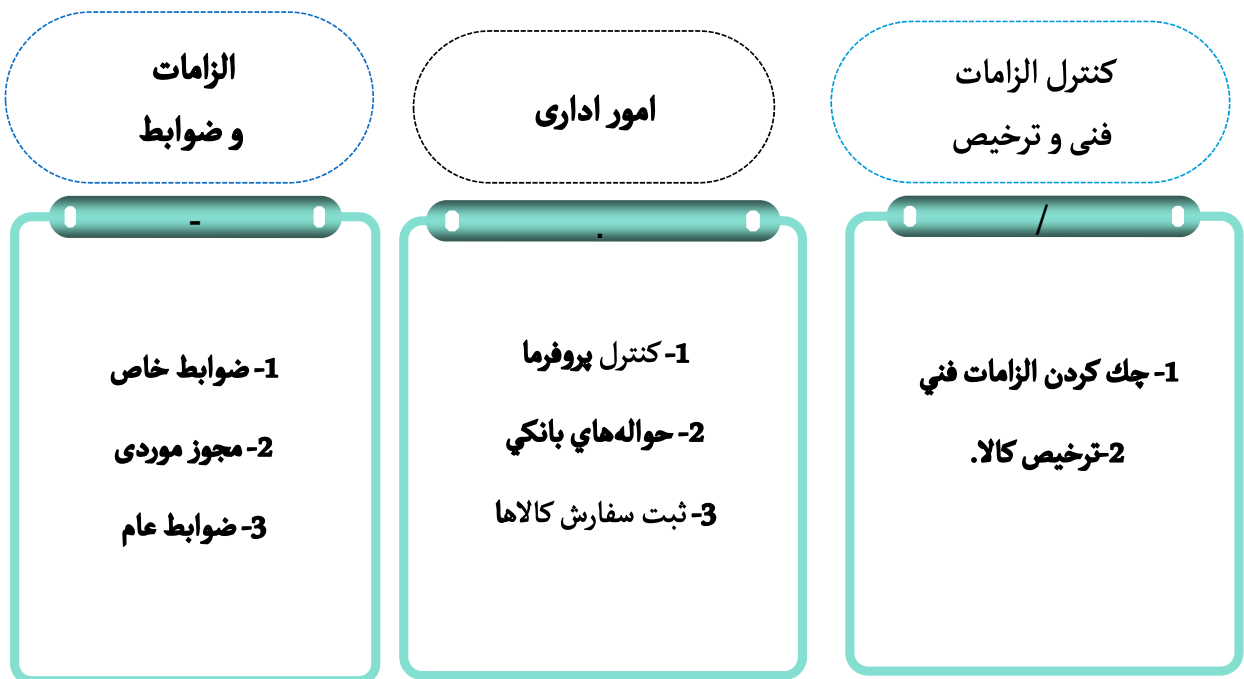
ممنوع‌الورود: کالاهایی هستند که ورودشان به موجب شرع مقدس اسلام و یا به موجب قوانین جاری کشور ممنوع است.

واردات کالاهای مذکور دارای فرایندهای متفاوتی است.

۹- فرایند سه مرحله‌ای

فرآیند واردات براساس قوانین و مقررات جاری کشور را می‌توان در سه دسته شامل «برقراری الزامات و ضوابط»، «انجام امور اداری» و «کنترل الزامات فنی و ترخیص کالا» دسته‌بندی کرد که براساس آن دستگاه‌ها و وزارتخانه‌های مختلفی در هر یک از اجزاء این فرآیند نقش ایفا می‌کنند.

۱۰- قوانین و مقررات

۱۰-۱- ماده پنج قانون مقررات صادرات و واردات:

کلیه وزارتخانه‌های تولیدی موظفند همه ساله پیشنهادات خود را در خصوص شرایط صدور و ورود کالاهای مشابه تولید داخلی با توجه به نیازهای داخلی و مقتضیات کشور برای سال آینده حداکثر تا ۱۵ بهمن ماه همان سال به وزارت بازرگانی اعلام نمایند.

۲-۱۰- ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی مقررات صادرات و واردات

طبق ماده ۲ وزارتخانه‌ها و سازمان‌هایی که ورود کالاهایی موقوف به موافقت آنهاست، باید نظر کلی خود را در رابطه با ورود کالاهای مذکور تا (۱۵) آذر ماه هر سال برای اجرا در سال بعد به وزارت بازرگانی اعلام نمایند. دستگاه‌های اجرایی یاد شده می‌توانند نظرات تکمیلی خود را تا (۱۵) بهمن ماه هر سال به وزارت مذکور منعکس نمایند و در مورد استثنایی که به دلایلی اعلام موافقت کلی مقدور نباشد. دلایل و ضوابط صدور مجوز را به وزارت بازرگانی اعلام کنند.

۳-۱۰- قانون بهره‌وری بخش کشاورزی

ابلاغ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، توسط دولت (پس از تصویب مجلس شورای اسلامی و تایید شورای نگهبان در مرداد ماه ۱۳۸۹) منجر به بروز تغییراتی در شرایط قبلی حاکم بر فرآیند واردات و ابزارهای قابل استفاده در مدیریت واردات محصولات بخش کشاورزی شده است.
براساس ماده (۱۶) این قانون

الف: اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی قبل از واردات کالا و یا محصولات بخش کشاورزی (اعم از خام یا فرآوری شده) و یا مواد اولیه غذایی مورد نیاز صنایع غذایی و تبدیلی موظف هستند از وزارت جهاد کشاورزی مجوزهای لازم را اخذ کنند.

ب: مسوولیت انتخاب ابزار تعرفه‌ای، تعیین سهمیه مقداری، زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده‌های غذایی با وزارت جهاد کشاورزی خواهد بود.

براساس ماده (۱۶) قانون مذکور، ورود تمامی محصولات بخش کشاورزی منوط به اخذ مجوز از وزارت جهاد کشاورزی شده است. همچنین براساس قانون مذکور که وزارت جهاد کشاورزی مسوول انتخاب ابزار تعرفه‌ای، تعیین سهمیه مقداری، زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده‌های غذایی شده است توجه به دو نکته اساسی است:

اول آنکه امکان استفاده از ابزارهای سهمیه‌گذاری و منع واردات در خصوص محصولات بخش کشاورزی برای وزارت ذیربط فراهم شده است (اگرچه قبلاً براساس بند ز ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه، این امکان وجود نداشت).

دیگر آنکه تا قبل از ابلاغ این قانون، دستگاه‌ها و سازمان‌های مربوطه باید پیشنهادات خود در خصوص تعیین تعرفه محصولات را از مجرای کمیته ماده (۱) آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات پیگیری می‌کردند، حال آنکه طبق این قانون، مسوولیت مستقیم ابزار تعرفه‌ای، زمان ورود و مقدار تعرفه به وزارت جهاد کشاورزی داده شده است.

بر اساس آنچه عنوان شد می‌توان گفت: فرآیند سه گانه واردات برای محصولات بخش کشاورزی با ابلاغ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی تغییر پیدا کرده به گونه‌ای که وزارت جهاد کشاورزی مسوول کلیه امور مرتبط با انتخاب ابزار تعرفه‌ای، تعیین

سهیمه مقداری، زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده‌های غذایی شده است. ضمن اینکه محدودیت ناشی از بند ز ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه مبنی بر امکان استفاده از دو ابزار سهمیه‌گذاری و منع واردات از میان برداشته شده و این وزارت قادر به استفاده از ابزارهای تعرفه‌ای، غیرتعرفه‌ای و فنی مانند تعرفه‌گذاری، استاندارد‌گذاری، سهمیه‌گذاری و منع واردات می‌باشد.

براین اساس واردکنندگان محصولات کشاورزی از این پس متعهد خواهند شد که مجوز وزارت جهاد کشاورزی را در هنگام ترخیص کالا به گمرک ارائه دهند. در این راستا وزارت بازرگانی نیز موظف است نسبت به اطلاع‌رسانی مفاد (۱۶) قانون مذکور و اخذ تعهد از واردکنندگان کالا و یا محصولات کشاورزی و یا مواد اولیه غذایی مورد نیاز صنایع غذایی و تبدیلی مبنی بر اخذ مجوز از وزارت جهاد کشاورزی و ارائه آن در هنگام ترخیص به گمرک اقدام کند.

۴-۱۰- کمیته ماده یک (آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات)

کمیته ماده یک آیین نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات تخصصی‌ترین و تنها گروه کارشناسی دولت است که مسوولیت‌های گوناگونی را در ارتباط با بررسی و اظهارنظر راجع به عموم مقررات صادرات و واردات را عهده‌دار است. اهم این موارد، پیش‌نویس مصوبات و لوایح مربوط، سود بازرگانی اقلام مختلف کالا و شرایط ورود و صدور آنها، کالاهای مستعمل و عوارض صادراتی و لغو انحصارات و هر موضوع مرتبط با مقررات مزبور می‌باشد و نسبت به استعلام‌های مربوط بررسی و اعلام نظر می‌نماید. این کمیته که متشکل از ۹

وزارتخانه و سازمان و اتاق‌های بازرگانی می‌باشد با سابقه و تجارب طولانی دارای نظرات دقیق کارشناسی شده می‌باشد که اتکای به تصمیمات آن درصد خطای تصمیمات را بسیار ناچیز می‌کند. سوابق نشان می‌دهد که هرگاه دستگامی با دور زدن این کمیته که مصوب دولت بوده و توسط هیأت وزیران تعیین شده است پیشنهادی ارائه و در دولت یا مجلس تصویب شده است واجد درصد خطای بالایی بوده است. خوشبختانه در حال حاضر دولت رویکرد مطلوبی در ارجاع پیشنهادات به این کمیته دارد که هدایت موارد استثناء به این کمیته نیز در بهبود هر چه بیشتر تصمیم‌گیری در موضوع‌های یاد شده بسیار تأثیرگذار است.

اعضای کمیته ماده یک که به ریاست معاون وزیر بازرگانی و رئیس کل سازمان توسعه

تجارت تشکیل می‌شود عبارتند از:

- ۱- وزارت بازرگانی
- ۲- وزارت صنایع و معادن
- ۳- وزارت جهاد کشاورزی
- ۴- وزارت امور اقتصادی و دارایی
- ۵- بانک مرکزی
- ۶- ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز
- ۷- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران
- ۸- اتاق تعاون
- ۹- معاونت نظارت راهبردی ریاست جمهوری

لازم به ذکر است که حسب ارتباط موضوع دستگاه مربوط با داشتن حق رأی به جلسات کمیته دعوت می شود.

تصمیمات کمیته در مورد کالاهای مستعمل قطعی و قابل ابلاغ است اما در سایر موارد حسب موضوع به وزرای دستگاه‌های عضو کمیته (براساس اختیارات اخذ شده از دولت، متکی به اصل ۱۳۸ قانون اساسی) و یا به دولت ارسال می شود.

۵-۱۰- قانون ارتقاء کیفی تولید خودرو

ماده ۳ قانون ارتقاء کیفی تولید خودرو و سایر تولیدات صنعتی داخلی، براین اساس به منظور حمایت از تولیدات صنعتی و حفظ حقوق مصرف کنندگان کلیه کالاهای صنعتی وارداتی به کشور باید به تایید سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی برسد در غیر این صورت توزیع آنها ممنوع است.

همچنین کلیه تولیدات صنعتی داخلی باید استانداردهای لازم را کسب کند و حداکثر یک سال پس از تصویب این قانون تولیدات داخلی غیراستاندارد قابل توزیع نخواهد بود. براساس تبصره این ماده نیز کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مکلفند قبل از واردات کالا نسبت به ارائه گواهی موسسات استاندارد جهانی مورد تایید سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران با ارائه نمونه جهت دریافت گواهی استاندارد اقدام و نسبت به الصاق برچسب گواهی مذکور بر روی کالاهای وارداتی اقدام کنند.

طبق ماده ۴ قانون مذکور دولت موظف است تعرفه واردات خودرو و کلیه اقلامی که تولیدات داخلی آنها پاسخگوی نیاز داخلی است یا واردات آنها به تولیدات و اشتغال داخلی آسیب می‌رساند و همچنین تعرفه واردات اقلام غیر ضروری و کالاهای تشریفاتی را به گونه‌ای تعیین نمایند که تولیدات اشتغال داخلی آسیب نبیند و از خروج ارز از کشور جلوگیری شود.

۱۱- تقسیم کار ملی - دستگاه‌های درگیر

تقسیم کار ملی در حوزه‌ی واردات یکی از مهمترین موضوعاتی است که نیازمند بررسی و شناسایی زوایای گوناگون آن در حوزه‌ی اقتصاد دارد، چه به هر میزان وظایف دستگاه‌ها مشخص تر شود به همان اندازه امکان ارایه برنامه‌های مسنجم تر فراهم می‌شود.

افزون بر ۳۰ دستگاه و سازمان وظیفه برقراری الزامات و ضوابط (یعنی مرحله اول) را عهده‌دار هستند.

وزارت جهاد کشاورزی (سازمان دامپزشکی کشور، سازمان مراتع و جنگلها و سازمان حفظ نباتات)،

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (اداره کل مواد خوردنی، آشامیدنی، بهداشتی و آرایشی، اداره کل دارو و مواد مخدر و اداره کل تجهیزات پزشکی)،

وزارت امور اقتصادی و دارایی (گمرک و سازمان سرمایه‌گذاری خارجی و کمک‌های فنی و اعتباری).

وزارت بازرگانی (مرکز اصناف، سازمان حمایت تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و سازمان توسعه تجارت).

وزارت راه و ترابری (سازمان بنادر و دریانوردی، هواپیمایی کشوری).
وزارت نفت (سازمان بهینه‌سازی مصرف سوخت، اداره کل اجرای سیاستهای اصل ۴۴
برنامه‌ریزی صنایع پایین دستی).

وزارت صنایع و معادن (سازمان استاندارد، شرکت دخانیات ایران، اداره کل امور اقتصادی،
کمیته فنی خودرو و اداره کل نیرو محرکه)،

وزارت امور خارجه، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات (شرکت پست جمهوری اسلامی،
سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی)، وزارت دفاع، نهاد ریاست جمهوری
(سازمان انرژی اتمی، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری،
ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز)، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری،
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت اطلاعات، وزارت آموزش و پرورش
(کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان) از جمله این دستگاه‌ها و نهادهای متولی
می‌باشند.

دستگاه‌های درگیر فرآیند واردات کالاهای مجاز را به دلیل عدم نیاز به اخذ مجوز می‌توان به
دو گروه تقسیم کرد: دستگاه‌های گروه اول که امور مربوط به حواله‌های بانکی، ثبت سفارش و
غیره را انجام می‌دهند و دستگاه‌های گروه دوم که به انجام امور مرتبط با کنترل الزامات فنی و
ترخیص کالا مبادرت می‌ورزند.

دستگاه‌های درگیر فرآیند واردات کالاهای مشروط نیز به سه گروه قابل تقسیم است،
دستگاه‌های گروه اول: وظایفی همچون اعلام الزامات فنی، قرنطینه‌ای، بهداشتی، استاندارد و
دادن مجوزهای لازم را برعهده دارند. توجه به این نکته ضروری است که صدور مجوز از سوی

یک یا چند سازمان، پایه اصلی ورود کالا جهت انجام فعالیت‌های بعدی (ثبت سفارش و امور گمرکی) محسوب می‌شود.

در حال حاضر، طبق قانون، بیش از ۲۷ دستگاه (از قبیل وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، وزارت صنایع و معادن، سازمان حفظ نباتات و بهداشت غذایی، سازمان دامپزشکی کشور، سازمان حفظ محیط زیست، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و ...) وظیفه صدور و اعطای مجوز برای واردات را عهده دار هستند که اساساً واردات بدون مجوز آنها میسر نخواهد بود.

بر اساس مواد قانونی ارایه شده در خصوص برخی کالاها، ضوابط خاص، ضوابط عام و مجوز موردی وجود دارد. برای روشن‌تر شدن موضوع در ادامه به ارایه مثال‌هایی در خصوص هر یک از این ضوابط پرداخته شده است. به طور مثال ضوابط خاص شامل: ورود محصولات فصل اول و فصل دوم کتاب مقررات صادرات و واردات تحت عناوین «حیوانات زنده» و «گوشت و احشاء خوراکی» که منوط به رعایت ماده (۷) قانون دامپزشکی کشور مصوب ۱۳۵۰ مبنی بر کسب مجوز واردات از وزارت جهاد کشاورزی است. در همین خصوص می‌توان به ورود محصولات فصل چهارم کتاب مقررات صادرات و واردات تحت عنوان «شیر و محصولات لبنی» که منوط به رعایت ماده (۱۶) قانون مواد خوراکی و آشامیدنی مبنی بر کسب مجوز از وزارت بهداشت اشاره کرد. نمونه‌هایی از ضوابط عام ورود کالا شامل فصول ۳۷ (محصولات عکاسی و سینما توگرافی)، ۳۹ (مواد و محصولات پلاستیکی و لاستیکی نظیر پلی‌اتیلن و پلیمر) و ۴۴ (چوب و اشیاء چوبی) کتاب مقررات صادرات و واردات است. نهایتاً در خصوص مجوزهای موردی می‌توان به معرف‌های آزمایشگاهی که حسب مورد، نیاز به موافقت وزارت بهداشت و یا سازمان

دامپزشکی دارد و حشره کش ها، علف کش ها و قارچ کش ها که بر حسب مورد، نیاز به مجوز وزارت بهداشت و وزارت جهاد کشاورزی دارند اشاره داشت.

دستگاه های گروه دوم در گیر در فرآیند واردات کالاهای مشروط نظیر وزارت بازرگانی، اموری همچون کنترل پروفرما، حواله های بانکی و ثبت سفارش کالا را انجام می دهند. در نهایت دستگاه های گروه سوم از جمله سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی و گمرک نیز به اموری همچون کنترل الزامات فنی و ترخیص کالا مبادرت دارند.

بر اساس آنچه بیان شد ورود برخی کالاها منوط به کسب موافقت برخی وزارتخانه ها و دستگاه ها است که بر حسب نوع کالا، مجاز به تعیین ضوابط برای ورود کالا می باشند. به عنوان مثال وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی در خصوص واردات محصولات دارویی و سازمان حفظ نباتات و بهداشت غذایی در خصوص واردات میوه های خوراکی باید نظر دهند (این دستگاه ها حتی در خصوص کشور مبدا واردات نیز نظر می دهند).

همچنین در حال حاضر بسیاری از کالاهای مشمول کتاب مقررات صادرات و واردات (شامل حیوانات زنده، محصولات حیوانی، محصولات نباتی، محصولات غذایی، بهداشتی و دارویی) موکول به رعایت قوانین دیگری نظیر قانون حفظ نباتات، قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی و قانون دامپزشکی می باشد.

به عنوان نمونه، واردات برخی از محصولات کشاورزی نظیر بذر و نهال، غلات، آرد، نشاسته و... «و واردات هر نوع مواد مورد مصرف در صنایع غذایی، دارو، ویتامین، هورمون و...» موکول به رعایت ماده ۱۶ قانون مواد خوراکی و آشامیدنی است (که بر اساس آن علاوه بر دارا بودن

گواهی بهداشتی و قابلیت مصرف از کشور مبدا، مستلزم تحصیل پروانه ورود از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است). همچنین ورود و صدور محصولات مشمول فصل (۲) کتاب مقررات صادرات و واردات (گوشت و احشاء خوراکی) موکول به رعایت ماده (۷) قانون دامپزشکی مصوب ۱۳۵۰ مبنی بر موافقت وزارت کشاورزی است. ورود و صدور دارو و مواد بیولوژیکی دامی و دامپزشکی نیز موکول به کسب نظر وزارت جهاد کشاورزی است.

در این راستا توجه به این نکته ضروری است که از ۶۹۰۰ ردیف تعرفه موجود در کتاب قانون مقررات، حدود نیمی از تعرفه‌های آن (۳۲۰۰ تعرفه) منوط به اخذ مجوز از سایر ارگان‌ها (وزارت جهاد کشاورزی ۷۰۰ ردیف، وزارت بهداشت ۱۵۰۰ ردیف و سایر دستگاه‌ها ۱۰۰۰ ردیف) می‌باشد. به بیان دیگر هم‌اکنون مجوز ۳۰ درصد ردیف تعرفه‌ها توسط وزارت جهاد کشاورزی، صدور مجوزها و تعیین شاخص و استاندارد ۴۰ درصد ردیف تعرفه‌ها توسط وزارت بهداشت و بهداشت و درمان پزشکی، مجوز ورود ۳۰ درصد دیگر نیز توسط سایر دستگاه‌ها صادر می‌شود.

در خصوص فرایند واردات کالاهای دسته سوم (ممنوع الورد) نیز در موارد استثنایی، دستگاه‌های مربوطه مجوز واردات را صادر کرده و فرآیندهای بعدی آن براساس موارد مذکور انجام می‌شود.

۱۲- وحدت فرماندهی

یکی از نکات بسیار حایز اهمیت در مدیریت واردات لزوم وحدت فرماندهی است. طبق قوانین و مقررات وجود سکاندار تجارت خارجی کشور وزارت بازرگانی است. بنابراین تدابیر

و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های تجارت باید از طریق این وزارت اعمال شود و با توجه به ادغام این وزارتخانه با صنایع و معادن پس از آن در وزارتخانه جدید این موضوع باید پیگیری شود که البته تفاوتی در وظایف محوله ایجاد نخواهد کرد.

با این وجود در قوانین بانکداری، گمرک و بسیاری دیگر از دستگاه‌های دولتی که مسوولیت‌های متفاوتی را عهده دارند، مقررات و اموری وجود دارد که خواه ناخواه در تجارت خارجی تاثیر گذارند. در این موارد نیز ضمن حفظ ضوابط و مسوولیت‌های تعیین شده، چنانچه موضوعات مربوط و موثر در بازرگانی خارجی با وزارت مزبور هماهنگ و منطبق با برنامه‌های تجاری اجرا نشود، موجب بروز مشکلات عدیده‌ای می‌گردد که فرمان هدایت بازرگانی خارجی از دست سکاندارآن خارج و یا آن را با چالش جدی مواجه می‌سازد.

امور گمرکی و عملیات بانکی از مهمترین مصادیق این گونه امور می‌باشند، مثلا اگر در تشریفات گمرکی تزییقاتی ایجاد گردد و یا بوروکراسی زایدی وضع شود که مراحل صدور و ورود صدور و ورود را سخت‌تر نماید یا اسناد مورد تقاضا را موقوف به تاییدیه‌ها و امضاهای مختلف نماید یا برای مبادی صدور و ورود کالا محدودیت‌ها و تخصیص‌های غیرمنطقی اعلام شود، همگی در کندی و تندی و یا توقف و جریان کالا موثر بوده و می‌تواند تصمیمات دولت و متولی بازرگانی کشور را خنثی نماید.

در امور بانکی نیز چنین است، بنابراین تسهیلات و تزییقاتی که از جهت اعتباری و تشریفات و میزان وثیقه و پیش پرداخت گشایش اعتبارات و موارد مشابه در عملیات بانکی وضع می‌شود، همه و همه، آثار خوب و بد آن را می‌توان در تجارت خارجی مشاهده نمود.

وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دیگری نیز با دلایل مشابه هر یک به نوعی بر تجارت خارجی تاثیر گذارند؛ وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی، سازمان حفظ نباتات، سازمان دامپزشکی، سازمان انرژی اتمی و به صورتی کم رنگتر و موردی وزارت کشور، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت صنایع و معادن، وزارت دفاع و وزارت امور اقتصادی و دارایی از جمله دستگاه‌هایی می‌باشند که باید با رعایت وحدت فرمانده‌ای سکاندار تجارت خارجی را پشتیبانی نمایند.

۱۳- روشهای ورود کالا

شناخت کافی از روش‌های ورود کالا برای تنظیم واردات از لوازم اصلی اعمال مدیریت بر این موضوع است با مشاهده یک کالای خارجی در بازار یا نوسانات و عوارض ناشی از ورود یک کالای خارجی در مقوله عرضه و تقاضا، چنانچه اعمال نظری در جهت تنظیم واردات آن مدنظر باشد، باید راه‌های ورود آن را شناسایی کرد. این شناخت چه به منظور اتخاذ سیاست‌های توضیقاتی و چه به منظور انتخاب روش‌هایی در مقوله عرضه و تقاضا یا اعمال نظر در جهت تنظیم واردت باید راه‌های ورود آن را شناسایی کرد.

این نکته یادآور می‌شود که در این بخش ورود کالا به صورت غیررسمی، خلاف و قاچاق مدنظر نیست بلکه روش‌های شناخته شده قانونی مورد بحث ما قرار می‌گیرد. هر کالای خارجی که مورد توجه ما قرار گیرد ممکن است به یکی از طرق زیر حسب نوع و مورد استفاده آن وارد کشور شده باشد:

۱- آمار ثبت سفارش واردات

- ۲- میزان ثبت سفارش‌های گشایش اعتبار شده
- ۳- آمار کالاهای بین راهی
- ۴- آمار کالاهای رسیده به مبادی ورودی
- ۵- اطلاعات کالاهای ترخیصی قطعی شده در دوره‌های زمانی مختلف به صورت مقایسه‌ای
- ۶- چگونگی ترکیب اقلام کالاها
- ۷- برآورد آمار قاچاق کالا و چگونگی روند آن
- ۸- چگونگی اعطای تسهیلات بانکی برای واردات
- ۹- چگونگی گشایش اعتبار گروه کالاهای مختلف
- ۱۰- آمار کالاهای وارده به تفکیک شیوه‌های قابل ورود، گشایش اعتبار، بدون انتقال ارز، واردات در مقابل صادرات، تعاونی، مرزنشینان
- ۱۱- موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد و ترجیحی
- ۱۲- موارد احتمالی برخورد‌های تبعیض آمیز
- ۱۳- نرخ مؤثر تعرفه با توجه به میزان درآمد وصولی توسط گمرک و متوسط نرخ تعرفه در جداول مقررات صادرات و واردات.

۱۴- وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مؤثر

اگر چه وزارت بازرگانی سکاندار تجارت و بازرگانی کشور است، اما اینگونه امور به ترتیبی نیست که بتواند به تنهایی توسط یک دستگاه، هدف‌های پیش‌بینی شده را حاصل نماید؛ بلکه باید سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها که وظیفه اصلی آنها متفاوت از بازرگانی است

و بر امور تجاری در هر صورت تأثیر گذارند. اقدامات ممکن خود را به منظور داشتن مدیریت صحیح واردات در کشور با این وزارت هماهنگ نمایند. البته تأثیر متقابل وزارت بازرگانی با سایر سازمان ها و وزارتخانه ها نیز انکارناپذیر است؛ اما به هر تقدیر اولاً این تأثیر در هر دو طرف یکسان نیست و ثانیاً میزان ارتباط و تأثیر تصمیمات سایر دستگاه ها نیز در تجارت خارجی به یک اندازه نخواهد بود.

هم اکنون از مجموع دستگاه هایی که می توانند مجوز واردات صادر کننده، ۱۲ دستگاه در حال حاضر مشغول به انجام این کار هستند.

۱-۱۴- گمرک ایران: وزارت امور اقتصادی و دارایی (بیشترین ارتباط موضوعی را با تجارت خارجی دارد. این دستگاه مسوول اجرای کلیه سیاست ها و خط مشی های تجاری کشور است که در قالب قوانین، مصوبات، آیین نامه ها و بخشنامه ها از سوی وزارت بازرگانی ابلاغ می شود. هر آنچه را که در واردات، وزارت بازرگانی و سازمان توسعه تجارت عهده دارند صورت دفتری دارد و اجرا و تطبیق فیزیکی همه آنها را گمرک عهده دار است. گمرک در قالب بخشنامه های داخلی خود به گمرکات سراسر کشور کیفیت و چگونگی اعمال مقررات گمرکی که با مقررات مرتبط بین المللی در اصول هماهنگ است را تعیین می کند. مبادی ورودی، چگونگی تشریفات گمرکی، تعیین ارزش کالا، تعیین تعرفه، امور ترانزیت خارجی و داخلی، فروشگاه های آزاد، مبادلات مرز نشینان، کالای همراه مسافر، مراسلات پستی، تخصیص نمودن گمرکات، انطباق کالاهای وارده با مقررات و ضوابط فنی به کمک دستگاه های مرتبط وصول حقوق ورودی و سایر حقوق دولت از جمله وظایف و مسوولیت مهم گمرک ایران است که چگونگی اجرای آن تأثیر مستقیم و بلافاصله بر تجارت خارجی و مشخصاً واردات دارد.

از این رو هماهنگی کامل و تنگاتنگ فعالیت‌های گمرک ایران با وزارت بازرگانی اجتناب‌ناپذیر است. در واقع بازخورد قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی و تصویب‌نامه‌های دولت در بخش تجارت خارجی را باید در گمرک ایران جستجو کرد. حسن اعمال مقررات مربوط در دریافت شفاف، واقعی و مطلوب این بازخوردها بسیار تأثیرگذار و عدم اجرای مناسب آن با اتخاذ تصمیمات داخلی و بخشنامه‌های احیاناً ناهنجار در خنثی نمودن سیاست‌های تعیین شده و کاهش آثار مثبت آن نیز قابل توجه خواهد بود. در حال حاضر ارتباط بسیار نزدیکی به دلیل همین تأثیرات متقابل بین دو دستگاه وجود دارد.

اقدامات ممکن گمرک در تسهیل یا محدودیت واردات

الف: شدت و ضعف اخذ تضمین‌ها و وثایق

ب: کاهش یا افزایش تشریفات واردات

ج: پذیرش حداقل اسناد یا افزایش اسناد لازم برای تشریفات

د: کاهش یا افزایش مبادی ورود کالا

ه: تسقیط یا عدم تسقیط حقوق ورودی

و: متروکه نمودن و یا موافقت با تمدید مهلت‌ها

ز: مانور تخصصی کردن گمرکات

۱۴-۲- بانک مرکزی: در رسمی‌ترین یا مرسوم‌ترین شیوه‌های معمول تجاری بانک پس از ثبت سفارش ایستگاه بلافاصل واردات کشور است. بانک وظایف متعددی را عهده‌دار است که بخشی در ارتباط با بازرگانی خارجی و اعتبارات مربوط است.

اعطای تسهیلات، دریافت ودیعه‌ها، پیش دریافت‌ها، تسهیلات و تضییقات در نوع اعتبارات، معاملات یوزانس و غیره از جمله امور مرتبط با تجارت است که چگونگی تصمیمات مرتبط با آن در تسهیل فرایند واردات یا تضییق آن تا قفل کامل کلیه امور آن بسیار تاثیرگذار است به همین جهت هماهنگی بانک مرکزی و وزارت بازرگانی و تعامل و تعاطی افکار آنها در زمینه بازرگانی خارجی مهم و قابل توجه می‌باشد.

۳-۱۴- وزارت صنایع و معادن: متولی بخش تولیدات صنعتی کشور بوده و تأمین ماشین‌آلات، قطعات، مواد اولیه و سایر کالاهای مورد نیاز بخش تولید در جهت حمایت از صاحبان صنایع و کسب و حفظ بازار فروش و سایر امور مربوط با امور بازرگانی آنها را مدنظر دارد و روند آن را مستمراً تعقیب می‌نماید. این ارتباط قوی در بسیاری از کشورها منجر به تمرکز فعالیت‌های بازرگانی و صنعتی در یک وزارتخانه شده است.

۴-۱۴- وزارت جهاد کشاورزی: این وزارت هم از نظر محصولات کشاورزی و هم از جهت اعمال ضوابط فنی در بهداشت دام و طیور و حفظ نباتات و قرنطینه‌های مربوط در امور تجاری بسیار تأثیرگذار است.

۵-۱۴- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی: که وظایفی مشابه وزارت صنایع و معادن در حمایت از تولیدات داخلی دارد، اما وظیفه‌ای بسیار پررنگ‌تر در تهیه و تأمین و نهایتاً تنظیم بازار داخلی دارو و تجهیزات پزشکی عهده‌دار بوده و مسوول کنترل‌ها و اعمال ضوابط فنی در مواد غذایی، آشامیدنی‌ها و اقلام بهداشتی نیز می‌باشد.

۶-۱۴- سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی: مسوول اعمال استانداردها و نظارت بر حسن اجرای آنهاست.

۷-۱۴- مرکز امور اصناف و بازرگانان: سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان و سازمان توسعه تجارت ایران که از سازمان‌های تابعه وزارت بازرگانی می‌باشند؛ بدیهی است وظایف وزارت بازرگانی را در بخش بازرگانی خارجی، سازمان توسعه تجارت ایران عهده‌دار است.

۸-۱۴- وزارت راه و ترابری: در مقوله حمل و نقل و ترانزیت کالا و امور مربوط به تکالیف محوله را اجرا می‌کند.

۹-۱۴- ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز: تصمیمات رییس ستاد در حکم تصمیمات دولت بوده و به همان اندازه دارای ضمانت اجرایی است. توفیق ستاد در کنترل قاچاق در بازخورد مناسب از مقررات تجاری در کشور بسیار مفید خواهد بود. قاچاق کالا خنثی کننده تدابیر اتخاذ شده در بازرگانی خارجی است.

۱۰-۱۴- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: مسوولیت مقوله کاغذ، نشریات، فیلم، اسلاید فنی در این گونه امور بوده و کنترل‌های فرهنگی را عهده دار است.

۱۱-۱۴- وزارت کشور، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان انرژی اتمی و وزارت دفاع نیز از جمله دستگاه‌های تأثیرگذار بر بازرگانی خارجی می‌باشند که نقش آنها حسب مورد بوده و نسبت به سایر دستگاه‌ها موثر در فرایند واردات نقشی کمرنگ‌تر دارند.

۱۵- چهار ابزار اصلی محدودکننده

در مجموع چهار روش را می‌توان محدود کننده واردات کالا دانست.

۱- ۱۵- **منع واردات:** این شیوه نیازمند بستر قانونی است و هم‌اکنون وزارت بازرگانی مشکلاتی را در ارتباط با آن تجربه می‌کند به عنوان مثال بند «ز» قانون برنامه چهارم توسعه هرگونه موانع غیرتعرفه‌ای را برای واردات منع کرده است.

۲- ۱۵- **سه‌میه‌گذاری:** به تازگی مجلس شورای اسلامی در ماده ۱۶ قانون بهره‌وری کشاورزی، واردکنندگان را مکلف کرده است پیش از واردات کالا محصولات کشاورزی از وزارت جهاد کشاورزی مجوزهای لازم را اخذ کند.

۳- ۱۵- **استانداردگذاری:** در این راستا سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی خود می‌تواند عاملی بازدارنده برای واردات برخی کالاهای بی کیفیت و غیرضروری به داخل کشور باشد، زیرا که بر اساس قانون در صورت اعلام این سازمان به وزارت بازرگانی برای جلوگیری از واردات کالایی، این وزارتخانه ثبت سفارش آن کالا را انجام نخواهد داد.

۴- ۱۵- **تعرفه‌گذاری:** در موضوع تعرفه‌گذاری کمیسیون ماده یک تصمیم‌گیرنده است. در این کمیسیون تعدادی از وزرا از جمله وزیر بازرگانی هر کدام یک رأی دارند که پس از درخواست هر وزارتخانه یا دستگاهی برای افزایش یا کاهش تعرفه واردات یک کالا نظر کارشناسی خود را ارایه می‌کنند.

۱۶- ابزارهای قابل استفاده

با استفاده از مبانی قانونی موجود می‌توان با توجه به اختیارات منبث از آنها واردات را به جهت و سمت و سوی مورد نظر هدایت و میزان واردات یک و یا چند قلم کالا و بیشتر را برای افزایش و یا کاهش مدیریت نمود. در این ارتباط باید با توجه به میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف آنها را انتخاب و تدابیر لازم برای تنظیم هر یک اتخاذ نمود.

عوامل و یا ابزار قابل استفاده به این منظور در مدیریت واردات را می‌توان شامل موارد زیر

برشمرد:

- حقوق ورودی

- واردات بدون انتقال ارز

- واردات در مقابل صادرات

- واردات توسط مرز نشینان

- گمرکات و مبادی ورودی

- بانک و تسهیلات بانکی

- معاملات براتی

- کنترل کیفی

- موانع فنی و غیر تعرفه‌ای

سایر روشهای ممکن: نرخ ارز، نمایشگاه‌ها، نمایندگی‌ها، اقدامات ضد دامپینگ و حفاظتی،

استفاده حداکثر از توان داخلی، اقدامات متقابل.

۱-۱۶- تعرفه (حقوق ورودی)

یکی از مهمترین ابزار قانونی که در اختیار دولت است سود بازرگانی است که برای اقلام مختلف کالا از صفر درصد به بالا قابل تعیین است. در حال حاضر به استناد قانون برنامه سوم و چهارم اقتصادی کلیه موانع غیر تعرفه‌ای و غیر فنی مرتفع گردیده و واردات هر نوع کالا به استثنای اقلام دارای ممنوعیت قانونی و یا ممنوعیت شرعی آزاد بوده و نیازی به اخذ مجوز و یا طی تشریفات و بوروکراسی زاید نیست.

حقوق ورودی برای اقلام مختلف کالا با توجه به اهدافی چون: حمایت از تولیدکنندگان داخلی، حمایت از مصرف‌کنندگان، کسب درآمد دولت، افزایش تجارت رسمی و کاهش معاملات قاچاق و غیرقانونی، افزایش رقابت‌پذیری واحدهای تولیدی وضع می‌گردد.

نقش حقوق ورودی در تنظیم واردات و در واقع کم و زیاد کردن ورود هر کالایی بسیار زیاد است. اما مرحله‌ای که لازم است طی کند باید منطقی باشد تا بازخورد مورد انتظار را داشته باشد. در غیر این صورت نتیجه‌ای عکس عاید می‌سازد که مانع از کارآمدی این ابزار مهم و تعیین‌کننده خواهد شد.

۲-۱۶- استفاده از ابزار تعرفه

تعرفه یکی از عوامل بسیار تأثیرگذار بر واردات است که مدیریت آن همواره مدنظر بوده است. آنچه در تعیین حقوق ورودی و بالا و پایین کردن آن در جهت حصول به اهداف از پیش تعیین شده باید در نظر داشت، اتکاء به نظر کارشناسی است.

تعیین سود بازرگانی برای کالاهای مختلف به صورت دستوری، همانطوری که بارها تجربه شده نمی‌تواند مؤثر واقع شود و در بسیاری از موارد نتایج خوبی ارائه نمی‌دهد.

در اجرای سیاست‌های تبیین شده با رعایت مواد قانونی نکاتی مدنظر گروه‌های کارشناسی قرار می‌گیرد.

۱- در تغییرات تعرفه‌ای بین کالاهای سرمایه‌ای و ماشین‌آلات، مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و مصرفی تفاوت وجود دارد. در گروه کالاهای مصرفی نیز میان اقلام اساسی و کالاهای ضروری با کالاهای غیرضرور و لوکس نیز تفاوت وجود دارد.

۲- تولید داخلی کالاهای موردنظر با کیفیت مناسب و قیمت مطلوب و به میزان کافی.

۳- تولید ناکافی و یا با کیفیت نامطلوب و با قیمت بسیار متفاوت.

۴- نبود تولید یک محصول.

۵- صرفنظر از تولید داخلی داشتن یا نداشتن، توان رقابتی کالای مطرح، در تعیین میزان حقوق ورودی بسیار مؤثر است. یعنی ممکن است، مثل بسیاری از اقلام پتروشیمی، تولید کافی و مناسب از هر جهت در داخل داشته باشد. اما به لحاظ وجود توان رقابتی خوب در بازار جهانی، نیازی به برقراری سود بازرگانی بالا نباشد. مگر عددهای حداقلی که بیشتر با هدف تأمین درآمد برای دولت می‌تواند توجیه داشته باشد نه حمایت از تولید داخلی.

معمولاً برای کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای حقوق ورودی کمتری نسبت به کالاهای مصرفی در نظر گرفته می‌شود و در گروه کالای مصرفی نیز برای کالاهای اساسی نسبت به کالاهای ضروری و برای کالاهای ضروری نسبت به اقلام غیرضروری و یا لوکس سود بازرگانی کمتری در نظر گرفته می‌شود.

- در حال حاضر بیش از ۲۰۰۰ ردیف تعرفه به لحاظ سرمایه‌ای، واسطه‌ای و یا ندرتاً اساسی، دارای سود بازرگانی صفر (حقوق ورودی ۴ درصد) می‌باشند. علاوه بر اینکه یک سری

از ماشین آلات به تایید وزارت صنایع و معادن تولید داخلی ندارند از پرداخت حقوق گمرکی چهار درصدی نیز معاف شده‌اند.

- متوسط حسابی نرخ فعلی تعرفه‌ها حدود ۲۸ درصد برآورد می‌شود اما باید موافقت‌نامه‌های تعرفه‌های ترجیحی با برخی از کشورها را، اگرچه هنوز گستردگی لازم را ندارد، در تنظیم واردات مدنظر قرار داد. طبیعی است که حرکت روی طیف مبادلات ترجیحی با توجه به حجم آن در حد خود، تأثیرگذار است.

۳-۱۶- کنترل کیفی کالاهای وارداتی

تعیین استاندارد برای اقلام مختلف کالا و کنترل مدارک مربوط قبل از ورود و کنترل و دقت فیزیکی پس از رسیدن کالا به گمرک شناخته‌ترین روش اعمال ضوابط کیفی برای واردات کالا است.

چنانچه استانداردهای مورد قبول با دقت کافی تعیین و به خوبی و با حساسیت لازم به مورد اجرا گذاشته شود نباید مشکلی در کیفیت نوع کالاهای وارداتی پدید آید. اما باید بدانیم که فهرست کالاهای مشمول استاندارد اجباری محدود و از آنچنان وسعتی برخوردار نیست که بتواند کلیه کالاها یا حداقل تمام اقلام مدنظر و مورد انتظار را شامل شود. البته بدیهی است نمی‌توان توقع داشت که هر کالای وارده توسط سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی شناسایی و برای آنها استاندارد اجباری تعیین و اعلام شود چرا که کلیه اقلام شناخته شده در دنیا قابل ورود می‌باشد و از نظر تعداد نمی‌توان حدود و ثغوری مشخصی برای آن تعیین کرد. بنابراین امکانات هیچکدام از دستگاه‌ها اجازه چنین کاری را نمی‌دهد.

می توان با کمک تشکل های دست اندرکار مهمترین اقلام را استخراج و ضوابط کیفی آن را تعیین و حداقل به صورت تشویقی اعمال نمود. جدای از این اقدام محوری که تنها اجرای خوب آن می تواند آن را ثمربخش نماید رویه های جانبی و پشتیبانی کننده برای ارتقاء کیفی کالاهای وارده آتی را نیز می توان استفاده کرد. این رویه ها به ترتیب زیر معرفی می شوند.

۱- درخواست درج شماره سریال اقلام مهم پردوام به نحوی که قبل از ورود و در هنگام ثبت سفارش کالاهای مزبور با شماره سریال در اسناد مربوط معرفی و مندرج گردد. با تعقیب شماره سریال ها موارد خارج از روال رسمی که قاچاق شده قابل شناسایی و پی گیری است.

۲- الزام به داشتن نمایندگی خدمات پس از فروش نیز برای بهبود کیفی واردات کالا بسیار مطلوب است. رعایت این مورد در جهت حمایت از مصرف کنندگان ضروری است.

۳- تعیین حداقل سود بازرگانی ریالی در صورتی که درست و دقیق تعیین شده باشد موجب خواهد شد که کالاهای باکیفیت پایین که نوعاً ارزانتر از کالاهای باکیفیت خوب می باشد به مراتب کمتر وارد شود. این بند در صورت محدود بودن موارد و به صورت موقت توصیه می شود.

۴- تعیین حداقل ارزش کالا روش موجه تری نسبت به بند ۳ می باشد در این حالت گمرک در بررسی قیمت ها حداقل ارزش نوع کالاهای مدنظر را تعیین می نماید تا در نتیجه حقوق ورودی متعلق به آن افزایش و در نتیجه ورود کالای بی کیفیت کمتر مقرون به صرفه باشد.

۵- استفاده از کدینگ کالا که منجر به شناخت مشخصات دقیق کالا و مبادی تولید، تهیه و صدور آنها به کشور می‌شود، اگر چه از تخلف و تقلب مصون نیست اما عامل مؤثری در نظارت و کنترل و ارتقاء کیفی کالاهای وارداتی محسوب می‌گردد.

۶- این احتمال وجود دارد که ضوابط کیفی و استانداردهای تشویقی گسترش یافته و در موارد لازم برای این گونه موارد می‌توان جوایز و یا تخفیفاتی در سود بازرگانی آنها منظور کرد.

۷- تشکلهای مربوطه می‌توانند در نظارت و کنترل کیفیت کالا نقش آفرین باشند.

۴-۱۶- نوسانات ارز و مبادلات تجاری

ارز، پول معتبر و وسیله بین المللی مبادلات تجاری است که از ثبات نسبی و پشتوانه قوی برخوردار و نشاندار ارزش واقعی کالا می‌باشد. مهمترین این گونه پول‌ها در حال حاضر دلار، یور، فرانک سوئیس، کرون سوئد، ین ژاپن، دلار استرالیا و پوند انگلیس است. دلار در زمان حاضر مهمترین و وسیله ارزی مبادلات تجاری جهان است.

۵-۱۶- آثار تغییر نرخ ارز در واردات

همانطور که می‌دانیم سیستم ارزی کشور در گذشته چند نرخ محاسبه می‌شد، اما بتدریج تعداد نرخ‌ها که بسیار رانت‌زا نیز بود کاهش پیدا کرد تا وضعیت فعلی که حالت تک نرخ ارز است، مستقر شود. وضعیت فعلی سیستم شناور مدیریت شده می‌باشد. مدیریت این امر را دولت و رأساً بانک مرکزی عهده‌دار است. بانک مرکزی از نظر قدرت، در حدی قرار دارد که به هر اندازه توان ورود به بازار یا خروج از آن را دارد و نمی‌توان سایر عوامل تاثیرگذار بازار را

با آن مقایسه نمود. از این رو این بانک به اندازه ورود اختیاری خود و متناسب با سیاست‌های دولت، بر بازار ارز و مشخصاً نرخ ارز تاثیر گذار است.

نکته مهم اینکه با توجه به صادرات قابل توجه اقلام نفتی در صورت تاثیر منفی بر ارزش ریالی صادرات نفت که بسیار حائز اهمیت است باید رویکرد منافع ملی را نیز در کل مد نظر و ارزیابی قرار داد. هر چند که بدون یک مطالعه دقیق و میدانی و با دستیابی به آمار دقیق و پارامترهای تعیین کننده نمی‌توان به صورتی متقن تاثیر مثبت یا منفی تغییر نرخ ارز را در اقتصاد کشور و صادرات و تولید و اشتغال برآورد نمود و باید در طرحی مطالعاتی با دقت کارشناسی، مورد توجه قرار داد و براساس تحلیل آن اتخاذ رأی نمود. با این وجود برآوردهایی مبنی بر آثار افزایش و یا کاهش نرخ ارز پیش‌بینی می‌شود:

۱-۵-۱۶- آثار ناشی از کاهش نرخ ارز و تقویت پول

ملی.

- ۱- کاهش ارزش کالاهای وارداتی نسبت به پول ملی ریالی.
- ۲- درآمد حاصل از صادرات کمتر می‌شود.
- ۳- صادرات اقلام دارای ارزبری زیاد افزایش می‌یابد و یا بدون تغییر باقی می‌ماند.
- ۴- صادرات اقلام فاقد ارزبری و یا کم ارزبری کاهش کاملاً محسوس داشته که نسبت ارزبری در میزان این کاهش تاثیر گذار خواهد بود.
- ۵- قیمت تمام شده ۸۵ درصد اقلام وارداتی که سرمایه‌ای و یا واسطه‌ای می‌باشند، کاهش می‌یابد.

۶- کاهش قیمت تمام شده محصولات داخلی متناسب با میزان ارزبری آنها .
۷- ارزبری کالاهای مصرفی به ضرر تولیدات مشابه داخلی کاهش می یابد.
در صورت بروز اتفاق موضوع بازبینی تعرفه ها و ارزیابی گروه کالاهای صادراتی و تحلیل براساس ترکیب اقلام صادرات غیرنفتی ضروری به نظر می رسد.

۲-۵-۱۶- افزایش نرخ ارز و اتفاقات قابل انتظار:

- ۱- ارزش ریالی کالاهای وارداتی افزایش پیدا می کند.
- ۲- توان رقابتی واحدهای تولید داخلی به خصوص در ارتباط با اقلام مصرفی (به نسبت معکوس ارزبری) افزایش می یابد.
- ۳- افزایش قیمت کالاهای سرمایه ای و واسطه ای.
- ۴- افزایش قیمت محصولات داخلی به نسبت ارزبری.
- ۵- افزایش درآمد حاصل از صادرات به خصوص در اقلام بدون ارزبری یا با ارزبری اندک.
- ۶- ممکن است به تناسب ارزبری اثر افزایش نرخ ارز خنثی و یا حتی در مواردی توان رقابتی محصولات صادراتی کاهش یابد. از این رو باید در موارد ممکن تعرفه مواد اولیه و ماشین آلات مورد نیاز این گونه محصولات مورد تجدید نظر و تعدیل قرار گیرد.

۶-۱۶- بدون انتقال ارز

یکی از شیوه های پرداخت بهای کالا به فروشندگان خارجی توسط واردکنندگان روش بدون انتقال ارز است. در این روش واردکننده ملزم به ثبت سفارش کالای مورد نظر خود در

وزارت بازرگانی می‌باشد، اما الزامی به طی مرحله گشایش اعتبار و استفاده از سیستم معمول در بانک‌های عامل ندارد. در شرایطی که ایجاب می‌کند ممکن است واردکننده علی‌رغم داشتن اختیار بهره‌برداری از این شیوه، سیستم بانکی را با گشایش اعتبار از محل ارز به اشکال مختلف واسط قرار دهد تا ریسک‌پذیری خریدهای خود را کاهش دهند.

مصادیق واردات بدون انتقال ارز همیشه انطباق با معنای لغوی بدون انتقال ارز ندارد، در بسیاری از موارد ارز خریدار از داخل کشور انتقال داده می‌شود. این ارز ممکن است قبلاً تحصیل و یا بعداً خریداری شده باشد. استفاده از این شیوه در شرایط عادی با اقبال چندانی از سوی دولت مواجه نبوده و به خصوص به لحاظ دور زدن سیستم بانکی همواره بانک مرکزی جز در شرایط استثنایی با آن مخالف بوده است. اما باین وجود ماده ۳۸ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات در جهت تسهیل امور تولیدکنندگان، محققین، پژوهشگران و پیمانکاران واردی را تجویز نموده است. اما در بند ۹ این ماده به وزارت بازرگانی اختیار داده شده تا در موارد لازم واردات اقلامی را به صورت انتقال ارز تجویز نماید. این وزارت نیز متناسب با شرایط و نوعاً با هماهنگی بانک مرکزی و سایر بخش‌های مربوط از این اختیار استفاده کرده است. در شرایطی که در تعامل بانک‌های داخل با بانک‌های خارجی مشکلی نباشد حداقل به لحاظ موازین پولشویی خرید به این نحو جز در موارد استثناء توصیه نمی‌شود. اما در شرایط بحرانی حتی برخی از شیوه‌های معمول بانکی مانند معاملات براتی به صورت خودکار به معاملات بدون انتقال ارز تبدیل می‌گردد و فروشنده از وصول مطالبات خود از طریق سیستم بانکی صرفنظر و عدم ادعای خود را به بانک اعلام می‌نماید. با این توصیف واردات بدون انتقال ارز یک ابزار قابل استفاده در تنظیم واردات تلقی می‌شود که تأثیر آن بر

واردات، زمان به زمان منطبق با شرایط متفاوت می‌باشد. بنابراین در مدیریت واردات باید با درک صحیح و شناخت کافی شرایط مقاطع زمانی گوناگون از این ابزار استفاده و در حرکت روی طیف مربوط، میزان بهره‌برداری از آن را مشخص و اعمال نماید تا واردات به نتایج مورد نظر نایل آید. اشتباه برآورد و استفاده نابجا و خارج از ظرفیت از این ابزار، مدیریت واردات را خدشه‌دار و تنظیم آن را بر هم می‌زند. مثلاً در حالت فعلی که تضییقاتی از سوی سایر کشورها به جمهوری اسلامی ایران تحمیل گردیده است هرگونه تدبیر در جهت محدود کردن این نوع واردات آثار سوء اقتصادی و بازرگانی برای کشور را به همراه خواهد داشت.

۷-۱۶- محدودیتهای تحمیلی

علی‌رغم اصول مورد پذیرش سازمان جهانی تجارت، هراز چند گاهی برخی کشورها به صورت گروهی یا مستقل علیه کشور یا کشورهای محدودیت‌های اقتصادی و تجاری اعمال می‌نمایند. بعضی از این محدودیت‌ها نیز در حد گسترده‌تر و براساس مصوبات شورای امنیت سازمان ملل برقرار می‌گردد. مانند تحریم‌های اعمال شده علیه لیبی و یا کشور عراق؛ بدیهی است این گونه محدودیت‌ها به حق یا به ناحق از سوی یک کشور یا گروهی و یا تمامی کشورها، علیه کشور یا کشورهایی اعمال می‌شود. انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و پاسداری از اصول به حق نظام جمهوری اسلامی ایران باعث شده تا کشورمان به صورت متواتر هدف این گونه تحریم‌ها بوده. بدیهی است هر کشوری هدف قرار گیرد، به لحاظ تأثیر این تحریم‌ها در اقتصاد و تجارت آن کشور که دقیقاً چگونگی و میزان آن بستگی به درجه مقاومت و بنیه‌های اقتصادی آن کشور دارد علی‌الاصول باید سیاست‌های تجاری خود

را نیز در خنثی‌سازی و کاهش آثار سوء این تحریم‌ها بازبینی و واردات خود را نیز منطبق با این سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها مدیریت نماید. طبیعی است که شرایط، امکانات و موقعیت‌ها در وضعیت تحریم با حالت عادی بسیار متفاوت است و اگر تجارت و واردات منطبق با آن وضعیت مدیریت نشود، مشکلات عدیده‌ای در تأمین نیازمندی‌ها پدید می‌آید. در چنین مواقعی باید تسهیلات ممکن در گردش کار واردات در وزارت بازرگانی، بانک‌ها و گمرک و سایر دستگاه‌های مرتبط پدید آید؛ مثلاً در روش‌های معمول کمیته ماده یک که به صورت موردی پس از بررسی‌های لازم با ورود برخی از اقلام به صورت مستعمل موافقت می‌کند در وضعیت تحریم این موافقت‌ها در حد گسترده‌تری راجع به اقلام تحریم شده از سوی سایر کشورها اعمال می‌گردد و بانک‌ها نیز اگر در شرایط عادی در چگونگی معاملات براتی سخت‌گیری‌های ضابطه‌مندی را اعمال می‌نمایند. در شرایط تحریم تسهیلات بیشتری را در اختیار وارکنندگان قرار می‌دهند.

به طور خلاصه در مواقع تحمل شرایط تحریم نکات زیر در مدیریت واردات حائز اهمیت است:

- ۱- سیاست‌ها و خط‌مشی‌های کلی بازبینی و چنانچه ضرورت به تعیین یا تصویب موارد جدیدی باشد، تدارک لازم در نظر گرفته شود.
- ۲- مبادی تحریم و کالاهای مورد تحریم شناسایی و حتی‌الامکان اقدام به جایگزینی شود.
- ۳- گردش کار واردات مورد بازبینی قرار گرفته و تشریفات ورود کالا کاهش یابد.

۴- اسناد مورد نیاز (در وضعیت عادی) در موارد موضوع تحریم که ممکن است محدود یا گسترده باشد بازبینی و به حداقل اسناد با توجه به شرایط تحریم اکتفا شود.

۵- سایر روش‌های خنثی‌سازی و برون رفت از مشکلات ناشی از تحریم با همکاری دستگاه‌های مؤثر بررسی و مورد اتخاذ تصمیم قرار گیرد.

۶- امکان برخورد متقابل (حسب مورد) بررسی و ارزیابی شود.

۸-۱۶- اقدامات متقابل

بعضی مواقع در صادرات کالایی به سایر کشورها، دولت کشور هدف مقررات و ضوابطی برای ورود و کالاهای ایرانی به آن کشور وضع می‌نماید که با ضوابط، مقررات و تعرفه‌هایی که برای سایر کشورها و اقلام مختلف دیگر منظور شده تفاوت تبعیض آمیزی ایجاد می‌کند که در نتیجه موجب کند شدن و یا توقف صدور کالا یا کالاهای مورد نظر به آن کشور می‌شود؛ مصادیق متعددی در این رابطه وجود دارد.

چنانچه براساس توافقات بین‌المللی و منطقه‌ای حقوق ورودی مورد مطالبه کشورهای عضو شکل‌های منطقه‌ای و یا بین‌المللی از یکدیگر پایین‌تر از حقوق ورودی درخواستی از کشورهای غیرعضو باشد، مشمول برخوردهای تبعیض آمیز نمی‌گردد. اما اگر غیر از این و به صورت موردی با صادرکنندگان کشورمان برخوردی دوگانه اعمال و موجب کاهش صادرات به آن کشور شود برای برخوردی مشابه با ورود کالا از کشور مورد نظر در ماده پنج قانون امور

گمرکی تدارک حقوقی دیده شده است. به موجب این ماده وزارت بازرگانی می‌تواند برای واردات کالا از آن کشور به صورت متناسب و متقابل سود بازرگانی فوق‌العاده پیشنهاد و پس از تصویب دولت توسط گمرک ایران اجرا نماید. بدیهی است حرکت‌های مشابه دیگری در مراحل مختلف گردش کار واردات از آن کشور قابل پیش‌بینی است که در صورت لزوم می‌توان از آنها استفاده نمود.

جدای از مقوله دامپینگ در مقررات مالی دولت و برای برخورد با هجمه غیرمترقبه، خارج از قاعده و زیر قیمت واقعی و در رقابت غیرمنصفانه با تولیدات داخلی، تدابیری اتخاذ گردیده است که به موجب آن چنانچه وزارت بازرگانی پس از بررسی، با چنین برخوردهایی از سوی سایر کشورها مواجه شود می‌تواند برای کالا یا کالاهای موضوع ورود به حد کافی مابه‌التفاوت پیشنهاد نماید تا پس از تصویب شورای اقتصاد توسط گمرک اجرا و موجبات کند شدن یا توقف واردات این گونه اقلام فراهم آید و از بروز خسارت به واحدهای تولیدی جلوگیری شود.

۹-۱۶- قیمت‌شکنی (دامپینگ) و اقدامات حفاظتی

یکی از مسائل مؤثر در واردات، اقدامات مبتنی بر قیمت‌شکنی و رقابت‌های غیرمنصفانه بعضی رقبای خارجی بر ضد تولیدکنندگان و بازار محصولات داخل است و اقدامات حفاظتی، تدابیر موقتی است که در صورت اثبات دامپینگ ماندگار می‌شود.

در موارد بروز دامپینگ عملاً تدابیر اتخاذ شده در نظام تجارت خارجی و حمایت‌های منطقی از تولیدات خنثی و مکانیسم تعبیه شده در کنترل خودکار واردات از کار می‌افتد با توجه به اینکه این معضل ممکن است هر از چند گاهی در کشور حادث شود، بنابراین مقررات پذیرفته شده بین‌المللی (سازمان جهانی تجارت) در تعریف دامپینگ، شناخت آن و برخورد با آن وجود دارد. از این رو اتخاذ تدابیر جبرانی به هیچ وجه مذموم نیست و می‌توان براساس قوانین مربوط با این پدیده مقابله نمود.

در کشور ایران نیز در قوانین برنامه و مشخصاً قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دولت مکلف گردیده است که این موارد را شناسایی و با اتخاذ تصمیمات لازم با آن برخورد نماید. جزئیات و چگونگی اجرای آن نیز به عهده دولت گذاشته شده است. از این رو دولت آیین‌نامه‌ای هماهنگ و همسو با مقررات شناخته شده بین‌المللی تنظیم و تصویب نموده است که می‌توان براساس آن مصادیق احتمالی را شناسایی و اقدامات جبرانی را برقرار نمود. هرگاه با حجم غیرمترقبه ورود کالا با قیمت‌های غیرعادی در بازار داخلی مواجه گردیم می‌توان در مراحل مقدماتی اثبات دامپینگ، به موجب همین آیین‌نامه، اقدامات موقتی را به عنوان اقدامات حفاظتی به منظور حمایت از تولیدات داخلی اجرا نمود. این اقدامات محدودکننده و از طریق برقراری سود بازرگانی فوق‌العاده و سهمیه‌بندی قابل اعمال می‌باشد.

۱۰-۱۶- مالیات بر ارزش افزوده

مالیات بر ارزش افزوده که همان مالیات بر مصرف است و از مهر ماه سال ۱۳۸۷ به مورد اجرا گذاشته شد. دارای آثاری در تجارت خارجی است که باید در مدیریت واردات مورد توجه قرار گیرد. در حال حاضر بسیاری از اقلام مواد غذایی و کالاهای اساسی و نهاده‌های کشاورزی از پرداخت این مالیات معاف می‌باشند. مالیات بر ارزش افزوده کالاهای صادراتی نیز پس از صدور عودت داده می‌شود. در مورد ماشین‌آلات تولیدی هم پس از ورود و بکارگیری مسترد می‌گردد. اما سایر کالاها مشمول این واردات بوده و بدون پرداخت آن امکان خروج کالا از گمرک نیست.

درست است که واردکننده نیز در معامله بعدی مالیات پرداخت شده را از خریدار بعدی دریافت می‌دارد، اما نکته از این نظر حائز اهمیت است که پرداخت‌کننده نهایی مصرف‌کننده است و نهایتاً قیمت تمام شده اقلام وارداتی به همان نسبت برای مصرف‌کننده گران‌تر تمام می‌شود.

از آنجایی که عین این مالیات بر محصولات داخلی نیز همزمان وضع می‌گردد، بنابراین به ظاهر تغییری در توان رقابت محصولات داخلی پدید نمی‌آید. اما باید به این نکته ظریف توجه نمود که نزدیک به یک سوم اقلام ذکر شده در قالب جداولی در آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات به هیچ وجه تولید داخلی ندارند، بنابراین در این گونه موارد که کالای وارداتی محصول مشابه تولید داخل را ندارد این کالای وارداتی است که به تنهایی گران می‌شود. از این لحاظ می‌توان چنین برداشت کرد که فرصت جدیدی برای سرمایه‌گذاری و تولید اقلام جدید پدید می‌آید.

چنانچه نظام اداری تعبیه شده چه در عودت مالیات بر ارزش افزوده اقلام صادراتی و چه در تسویه حساب‌های دوره‌ای با واردکنندگان و ارایه پاسخ به سوالات متعددی که در مورد کالاهای فروش نرفته، یا به ضرر و زیان فروخته شده و کالاهای معیوب و یا فاسد شده از سرعت و کفایت لازم برخوردار نباشد آثار سوء آن بر تجارت خارجی و صادرات و واردات خود را نشان خواهد داد. از این رو گردش کار مالیات بر ارزش افزوده در تجارت خارجی باید همواره مورد دقت وزارت بازرگانی قرار گیرد.

۱۱-۱۶- کنترل قاچاق کالا

ورود غیررسمی و قاچاق کالا به روش‌های گوناگون، در مدیریت واردات بسیار تأثیرگذار است. هر کالایی از مبادی غیررسمی به داخل کشور عبور داده شود و یا با تقلب، تبانی و اظهار خلاف واقع و شیوه‌های تبیین شده در قانون امور گمرکی وارد کشور شود، طبق تعاریف موجود قاچاق تلقی می‌شود و عوامل آن باید مجازات شوند. هر اقدامی که منجر به ورود کالا بدون رعایت ضوابط مقرر و پرداخت حقوق ورودی تعیین شده برای آن در بازار داخلی شود، قاچاق تلقی شده و آثار و عواقب سوء آن بر نظام تعرفه‌ها و مدیریت واردات انکارپذیر است.

در زمان حاضر واردات کالا آزاد بوده و کلیه ضوابط غیرفنی و غیرتعرفه‌ای برداشته شده است؛ بنابراین مهمترین عامل تنظیم‌کننده و مجاز، برقراری حقوق ورودی مناسب برای هر کالا است. در تعیین سود بازرگانی هر کالا، پارامترهای گوناگونی مورد مطالعه و محاسبه قرار می‌گیرد و نهایتاً عدد و درصد منطقی برای آن منظور می‌شود. این اعداد و درصدها طوری تعیین می‌شوند که واردات هر کالا با رعایت پارامترهای مدنظر در حد تعادل، به نحوی که

موجب تعطیل تولید داخلی یا بروز مشکلات جدی برای آنها نشود، قرار گیرد. بنابراین در صورت قاچاق آن کالا و ورود آن به صورت غیرقانونی عملاً این ابزار قانونی غیرفعال و بلااثر می‌گردد و نتیجه آن به ضرر تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان خواهد بود. در ورود کالا به صورت قاچاق ضوابط فنی کشور نظیر استانداردها، قرنطینه دامی و نباتی و ضوابط بهداشتی و نظایر آن دور زده می‌شود و سلامت کالا به همین دلیل مورد تردید بوده و هیچ سازمان مسوولی مصرف آن را توصیه نمی‌نماید.

قاچاق کالا عامل بازدارنده در تجارت خارجی به صورت عام و در مدیریت واردات به صورت خاص تلقی می‌شود، از این رو نمی‌توان حجم و ارزش کالای موجود در بازار را که خارج از سیستم رسمی و تعریف شده به صورت قاچاق عرضه می‌شود را در مدیریت واردات نایده گرفت. قاچاق عامل بازدارنده در اثرگذاری سیاست‌هایی است که در تنظیم واردات اعلام می‌گردد. علیرغم همه تدابیر اتخاذ شده توسط ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز، وجود این ارقام و اثرگذاری آن بر بازار، واقعیتی اجتناب‌ناپذیر است؛ بنابراین باید نخست از سوی ستاد مسوول، تدابیر جدی اتخاذ گردد. تا به هر نحو ممکن با این پدیده شوم اقتصادی و بازرگانی برخورد شود و از ابزارهای اقتصادی و غیراقتصادی به صورتی کارآمد و مفید استفاده شود؛ سپس اقدام عمده و مهمی که قاچاق‌پذیر هستند فهرست شود؛ در مرحله سوم برآوردی از میزان قاچاق هر یک از این ارقام ارائه گردد؛ و چهارم اینکه حجم کالای وارده به صورت قاچاق در استفاده از ابزار و اعمال آنها در مدیریت واردات مد نظر قرار گیرد و دست آخر از هر تدبیر ممکن که به خصوص در تعیین و منطقی کردن تعرفه‌ها لازم است در اعمال سیاست‌های اقتصادی برخورد با قاچاق و کاهش آن، تا حد ممکن استفاده شود.

۱۲-۱۶- عوامل خارجی

غیر از عوامل و مقررات داخلی تأثیرگذار بر تجارت خارجی و واردات، عوامل متعدد دیگری خارج از ایران وجود دارد که تغییرات آنها بر روند تجارت خارجی کشور تأثیرگذار است. با توجه به اینکه این عوامل خارجی حسب تصمیمات دیگران تغییر پیدا می‌کند، بنابراین نوسان آنها خارج از اختیار بوده و ناگزیر باید منطبق با منافع ملی و به طور متناسب با اتخاذ تدابیر لازم روند واردات را به جهت مورد نظر متمایل و متعادل سازیم. مثلاً اگر جایزه صادراتی کالایی افزایش می‌یابد، باید دانست این کالا برای واردکننده ارزانتر تمام شده و در صورت ثبات سایر عوامل ممکن است وارداتش افزایش یابد و یا اگر قیمت کالایی در بازارهای خارجی گرانتر شد، طبیعی است که این گرانی با فرض ثبات سایر عوامل منجر به کاهش واردات آن کالا می‌شود. بنابراین در مورد اول شاید لازم باشد حقوق ورودی آن کالا افزایش پیدا کند و در مورد دوم حقوق ورودی کالا کاهش یابد. با این توصیف، باید روی این عوامل مستمراً مطالعه و اطلاعات لازم و به روز اخذ نمود تا متناسب با آنها، در موارد لازم با تصمیم‌گیری صحیح، واردات را از این بابت هم مدیریت کرد تا تعادلی که پیشتر در واردات، مدیر واردات برقرار نموده نامتعادل نگردد.

۱-۱۲-۱۶- اهم عوامل خارجی تأثیرگذار در روند واردات:

* نوسان قیمت‌های خارجی که بر روی قیمت تمام شده کالای وارداتی اثر افزایش یا کاهش دارد.

* برخوردهای تبعیض آمیز با صادرات، در بروز این حالت بالاجبار باید برخورد متقابل اتخاذ شود.

* دامپینگ یا قیمت شکنی، که در صورت وقوع باید تدابیر لازم اندیشید.

* تولید و مصرف جهانی، حجم تولید هر کالا در جهان و میزان مصرف آن و ورود و خروج کشورها به و یا از بازار اقلام مورد نظر بسیار حائز اهمیت بوده و در مدیریت واردات لازم است به دقت به آن توجه نمود.

* عوارض و یا یارانه‌های صادراتی، در مبادی صدور در سایر کشورها در قیمت تمام شده کالاهای وارداتی منعکس می‌شود.

* موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای، این عامل روی نرخ تعرفه‌ها تأثیرگذار بوده و تفاوت بازارها را نشان می‌دهد.

* مقررات سازمان‌های بین‌المللی، امتیازات و محدودیت و تفاوت‌های احتمالی را نشان می‌دهد.

* حمل و نقل، بخش مهمی از هزینه‌های کالا را تشکیل می‌دهد که نوسان آن مستقیماً روی واردات مؤثر است.

* ترانزیت و موافقت‌نامه‌های ترانزیت، طول مسیرها و هزینه‌های متعلقه را می‌توان از آنها برآورد نمود.

* سایر مقررات مبادی خارجی، اطلاع از مقررات و روابط تجاری کشورهای مبدا.

* موضع‌گیری‌های سیاسی، که مسایل اقتصادی و بازرگانی از این موضع‌گیریها مصون نیست و باید بازخورد آنها در بازرگانی خارجی دیده شود.

* محدودیت‌ها و تحریمها، این محدودیتها منجر به کوچکتر شدن بازار خرید می‌شود.

۱۷- اقدامات عملیاتی

مدیریت واردات یک برنامه پنج ساله است که در چهار فاز اجرا می‌شود و محورهای اصلی آن شامل بهبود کیفیت کالاهای وارداتی، افزایش اثربخشی مقررات، ساختارمند کردن واردات، مقابله با اقدامات غیرمنصفانه در واردات از جمله قیمت‌شکنی و حفاظت بازارهای داخلی از اثرات نوسانات و بحران‌های بازارهای جهانی چه از نوع رکود و چه از نوع تورم و چه از نوع بحرانهای سیاسی و نظایر آن می‌باشد.

در فاز اول کارگروه اقدامات حفاظتی و جبرانی و ضد قیمت‌شکنی فعال‌تر و دستورالعمل‌ها و شاخص‌های اجرایی تدوین شد براین اساس ۲ پرونده دامپینگ (فولاد از کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS) و اسید سیتریک از چین) برای تکمیل تحقیقات طبق آیین‌نامه به وزارت تولیدی ذریبط ارجاع گردید و پس از آن نتایج به ذینفع خارجی اعلام شد تا ظرف مهلت قانونی ۴۵ روز مستندات دفاعیه خود را ارسال کند.

اقدامات حفاظتی وضع شده نیز با توجه به اتمام مهلت تعیین شده و عدم ضرورت ادامه حذف شدند و برقراری اقدام حفاظتی موکول به تأیید نهایی موضوع در مورد کالاهای مربوطه است.

تدوین ۱۱۰۰ مورد ضوابط جدید استاندارد کالایی و رسیدن آنها به ۱۴ هزار مورد (شورای عالی استاندارد) و اقدام موقت حفاظتی برای چای، برنج، مرکبات در طول چند ماه و تحقیق اقدام حفاظتی بلند مدت در مورد آنها از جمله موارد حفاظتی محسوب می‌شود.

جلوگیری از ثبت سفارش ده‌ها قلم کالای تولید داخل برای دستگاه‌های دولتی، تهیه فهرست کالاهای ملزم به ایجاد شبکه نمایندگی خدمات پس از فروش (براساس قانون حمایت از حقوق مصرف‌کننده)، تعیین سقف میزان واردات قابل انجام توسط واردکنندگان برحسب میزان سرمایه مندرج در کارت بازرگانی آنها، ساماندهی واردکنندگان در دستورالعمل ساماندهی شرکت‌های پخش از دیگر موارد اقدامات عملیاتی مدیریت واردات به شمار می‌آید.

موضوع دیگر، یک مسأله حقوقی در مورد حقوق مکتسب و اجرای ماده ۱۱ آیین‌نامه قانون مقررات صادرات و واردات موقع اعمال مقررات حفاظتی، جبرانی و ضد قیمت‌شکنی بود که وزارت بازرگانی این موضوع را نیز پیگیری کرد.

در ادامه فاز اول فهرست کالاهای غیرکیفی به روزرسانی شد به نحوی که برخی کلی‌گویی‌های قبلی که مشکلات اجرایی و قانونی داشتند حذف و نیز اقلام جدید اضافه شد. همچنین برای افزایش دقت در کار کارگروه کارشناسی مرکب از گمرک ایران نهادهای نظارت کیفی از جمله سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی و سازمان توسعه تجارت ایران مأمور تهیه دستورالعمل شناسایی و برخورد با واردکنندگان کالاهای غیرکیفی گردید.

براین اساس حدود ۱۳ گزارش کارشناسی تدوین و پیش‌نویس دستورالعمل اجرایی مدیریت واردات تهیه گردید تا پس از طی مراحل اداری و قانونی و تصویب هیات وزیران ابلاغ شود.

پیش‌نویس لایحه الحاق یک ماده به قانون مقررات صادرات و واردات در خصوص رعایت مقررات کیفی برای کالاهای وارداتی و نیز کالاهای متروکه و کشفیات قاچاق تهیه شد و به

صورت پیشنهاد مشترک دو وزارتخانه بازرگانی و صنایع و معادن در آستانه طرح در هیات وزیران قرار گرفت.

تدارک سیستم تحلیل آمارهای واردات و ارتقای قابلیت سیستم‌های فعلی دیده شده تا تحلیل‌های مختلف مورد نیاز مدیران و سیاستگذاران و حتی فعالان بخش بازرگانی و تولیدی از انواع مختلف از جمله سیستم پیش آگهی زود رس قابل ارائه باشد.

در فازهای بعدی مسائلی همچون بازنگري قوانین و مقررات مرتبط با صادرات و واردات، بازنگري در ضوابط استاندارد کالاها و نحوه تطابق آنها، ارتقا تجهیزات نظارتی، بهبود ساختارهای اداری و استقرار نرم‌افزارهای پیشرفته نظیر سیستم گمرک مسافری و امانات پستی، سیستم مکانیزه کارتهای پله‌وری، مرزنشینی و ملوانی و نظایر آن وجود دارد البته برخی اقدامات از قبل شروع شده بود و الآن در حال ادامه است از جمله لایحه‌های بازنگري قوانین امور گمرکی، صادرات و واردات، و تجارت را می‌توان نام برد.

سیستم تصمیم یار تعرفه که به TDSS معروف شده پس از مشخص شدن انتظارات سیستم و تصویب داخلی به زودی وارد مرحله استقرار می‌شود. این سیستم قادر خواهد بود با استفاده از کلیه اطلاعات موجود و در دسترس صرف نظر از نحوه ذخیره‌سازی اطلاعات (از نظر فرمت نرم‌افزاری) و اتصال به شبکه‌های اطلاعاتی مورد نیاز و به روش تعاملی با مشارکت تصمیم‌سازان قانونی اقدام به تعیین نرخ بهینه و موثر تعرفه نماید.

از فازهای بعدی می‌توان به طرح استقرار سیستم تحلیل اثربخشی مقررات (RIA) اشاره نمود که کار مطالعات و طراحی آن از اواسط سال آینده شروع می‌شود البته این طرح بخش صادرات را نیز هدف دارد. استقرار این سیستم به مدیران و مسوولان سیاستگذاری این امکان را می‌دهد تا

اثرات مثبت و منفی وضع هر نوع مقررات را با احتمال وقوع هر یک از آنها قبل از وضع مقررات بسنجند و نیز در حین اجرای مقررات نتایج بدست آمده را با نتایج پیش‌سنجی مقایسه و دستورات اصلاحی لازم را صادر نماید. پیاده‌سازی این طرح نیازمند برخی تغییرات در ساختار اداری و مقرراتی خواهد بود که باید هماهنگی لازم با مراجع قانونی ذیربط انجام شود. طرح‌های دیگر مدیریت واردات که همگام با اجرای برخی طرح‌های داخلی انجام می‌شود شامل طرح ساماندهی شرکت‌های پخش، اجرای قانون حمایت مصرف‌کننده و نیز طرح ساماندهی به خدمات پس از فروش و نظایر آن است.

۱۸- خلاءهای قانونی

شاید یکی از مهمترین موارد در خصوص مدیریت واردات مشکلات قانونی است که وزارت بازرگانی با آن مواجه است

بند «ز» ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه باشد. براساس این ماده تنها ابزار کنترل حجم واردات به کشور موانع تعرفه‌ای است این درحالی است که حتی کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت نیز برای کالاهای حساس خود از موانع غیر تعرفه‌ای استفاده می‌کنند بنابراین بحثی که مطرح است موضوع بازرگشت به موانع غیر تعرفه‌ای نیست که براساس ماده ۱۱۵ قانون برنامه سوم توسعه در بخش‌های کشاورزی و صنعت برچیده شده بلکه استفاده از سیاست‌های معمول تجاری است که برخی کشورها برای حمایت از تولید داخلی به کار می‌بندند. به عنوان مثال ژاپن جهت کنترل واردات برنج استفاده می‌کند.

تبصره ۲ ماده ۱۶ قانون بهره‌وری بخش کشاورزی یکی دیگر از مواردی است که مدیریت واردات را با چالش مواجه می‌کند براساس این تبصره مسوولیت انتخاب ابزار تعرفه‌ای، تعیین

سه‌میه مقداری زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده‌های غذایی با وزارت جهاد کشاورزی خواهد بود، ذکر این نکته لازم است که بکارگیری ابزار سه‌میه‌گذاری در مدیریت واردات نگرانی ایجاد رانت اقتصادی و رونق مجدد مجوز فروشی در بازار را تشدید می‌کند.

۱۹- تشکل‌های وارداتی

برای اعمال سیاست‌های تجاری ارتباط با بخش خصوصی از مهمترین مسائل حائز اهمیت است که بدون آن نتیجه مطلوب از اجرای مصوبات مجلس و دولت حاصل نمی‌گردد. بدیهی است علیرغم این باور، در بسیاری از دستگاه‌های دولتی امکان مراوده با آحاد جامعه تجاری کشور وجود ندارد؛ بنابراین اگر حلقه واسطی بین دولت و بخش خصوصی پدید آید این ارتباطات و تعامل را تسهیل و امور مربوط به سادگی قابل انتقال بوده؛ و ضمن هماهنگی و تعاطی افکار با این حلقه‌های واسط عملاً به این وسیله با کلیه دست‌اندرکاران مربوط در بخش خصوصی تماس برقرار می‌شود و بازخورد اجرای مقررات به خوبی دریافت می‌شود.

در بخش صادرات، تشکل‌های متعددی در رشته‌های مختلف فعالیت‌های صادراتی بخش خصوصی وجود دارد؛ اگر چه میزان تعامل، همکاری و همفکری در این تشکل‌ها که نوعاً به صورت اتحادیه فعالیت می‌نمایند ایده‌آل نیست. اما از این جهت نسبت به بخش واردات وضعیت بسیار بهتری دارد. چون در بخش واردات به میزان انتظار تشکلی وجود ندارد. در گذشته‌های دور مراکز تهیه و توزیع کالا زیر نظر وزارت بازرگانی فعالیت می‌کردند. در این مراکز کار ارتباط با بازارهای جهانی، دریافت قیمت‌های روز و گزینش بهترین و ارزان‌ترین قیمت با بهترین کیفیت انجام می‌گرفت. البته واردکنندگان هم ملزم به استفاده از کیفیت و قیمت مشابه بودند. در واقع امر کنترل قیمت متقاضیان واردات توسط این مراکز صورت می‌گرفت. این امر بتدریج و با واگذاری تصدی‌گری تجارت خارجی به بخش خصوصی و معافیت از بررسی قیمت‌ها این مراکز منحل شدند و متأسفانه بخش‌های مفید آنهم بدون واگذاری به بخش خصوصی و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران از هم گسسته شده‌اند، حال آنکه با توجه به تبحر پدید آمده و

تمرکز اطلاعاتی که وجود داشت امکانات کارشناسی قابل واگذاری بود تا اقلام مختلف کالا مستمراً رصد شده و بهترین قیمت‌ها با بهترین کیفیت‌ها در معرض مبادلات تجاری قرار گیرند. چنین امکاناتی قطعاً در بخش صادرات هم قابل استفاده بود. با این وجود تشکل‌های وارداتی برای تعامل با بخش دولتی و اجرای سیاست‌های بازرگانی و حرکت در جهت حفظ منافع ملی و ارایه اطلاعات روز به اعضای خود در ابعاد مختلف تجاری و واردات ضروری است. وجود چنین تشکل‌هایی ارتباط دولت را با آحاد واردکنندگان از طریق حلقه واسط اتحادیه‌ها ممکن می‌سازد و نتیجه آن اعمال تدابیر مدیریتی در واردات با شیوه‌های نرم و کارآمد توسط بخش خصوصی خواهد بود.

۱-۱۹- فواید

مزایایی برای تجارت خارجی با تشکیل اتحادیه‌های وارداتی ایجاد می‌شود که مواردی از آنها به ترتیب زیر خواهد بود:

- * تعامل اطلاعات دولت با بخش خصوصی.
- * واگذاری بیش از پیش تصدی‌گری دولت در تجارت خارجی.
- * هماهنگی بخش خصوصی در تنظیم واردات.
- * جلب همکاری بخش خصوصی در تنظیم بازار داخلی.
- * شناخت بازارهای جهانی.
- * گزینش و معرفی بهترین‌ها از جهت کیفیت و قیمت به اعضا.
- * همکاری و هماهنگی در تأمین نیازهای دستگاه‌ها و واحدهای تولیدی و تجاری دولتی.
- * همکاری در اعمال مدیریت واردات و تنظیم تراز بازرگانی خارجی.

۲۰- IT (فناوری اطلاعات)، روان ساز

برای بهبود چشمگیر نظام مدیریت واردات و همزمانی اطلاعات دستگاه‌های درگیر، استفاده از «آی تی» در تجارت خارجی ضروری است، فواید این موضوع در تسهیل، دقت و بخصوص اتصال آی تی، سرعت تصمیم‌گیری صحیح نیز انکارناپذیر است، بنابراین سرعت بخشی در امور اطلاعاتی دستگاه‌های مرتبط و دست‌اندرکار در مدیریت واردات مورد تأکید می‌باشد با توجه کافی به این امر، امکان ایجاد زیرساخت‌های مناسب در راستای استقرار نظام پنجره واحد را فراهم می‌سازد.

۲۰-۱- آثار استفاده از فناوری اطلاعات

- * دسترسی سریع به منابع اطلاعاتی
- * کسب آمار و اطلاعات همزمان
- * تعامل همزمان اطلاعات و آمار با دست‌اندرکاران تجارت خارجی
- * تسهیل در کنترل، نظارت، ایجاد و استقرار نظام‌های نظارت الکترونیک
- * افزایش شتاب در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری
- * تسریع در کسب بازخورد سیاست‌ها و خط‌مشی‌هایی که در مدیریت تعیین می‌شود.
- * حذف و یا کاهش ارتباطات حضوری غیرضرور.
- * حذف سیستمی تبعیض و جایگزینی پاسخگویی عادلانه، با سرعتی همسان.
- * شفاف‌سازی، رفع تناقض و ابهام‌زدایی.
- * رانت‌زدایی.
- * پاکسازی و کاهش تخلفات در نظام اداری بازرگانی خارجی.

* کاهش قاچاق کالا.

* افزایش رضایتمندی ارباب رجوع.

سخن پایانی

بدون تردید یکی از مسایل جدی حوزه تجارت خارجی که بر اقتصاد داخلی تاثیرات مستقیمی دارد، واردات کالاهای مصرفی کم کیفیت و محصولاتی است که مشابه آن در داخل تولید می شود. بروز مشکلات عدیده برای واحدها و بنگاه های اقتصادی تولیدی داخل، ناشی از ورود این محصولات، تدوین برنامه مدون برای مدیریت واردات با هدف حمایت از تولید داخلی رقابت پذیر، حفظ اشتغال و تنظیم تراز بازرگانی را ضروری ساخته است.

در این راستا اگرچه اقدامات موثری از طریق تشکیل کارگروه ویژه برای مدیریت واردات صورت پذیرفته است، اما این فعالیت ها کافی نیست. از سویی وزارت بازرگانی به عنوان سکандار تجارت کشور تنها فرآیند اداری مربوط به واردات را انجام می دهد. به عبارتی وظیفه وزارت بازرگانی (ثبت سفارش) تنها تطبیق مدارک و مقررات است که جایگاه ویژه ای در فرایند واردات ندارد.

در حال حاضر واردات بسیاری از کالاها از استاندارد مشخصی پیروی نمی کند که در این راستا نیاز به تصویب قوانینی نظیر استاندارد اجباری برای کلیه کالاهای وارداتی ضروری است. از سویی با عنایت به محدودیت استفاده از ابزارهای تعرفه ای و تبعاتی همچون قاچاق و گسترش واردات کالاهای بی کیفیت از مجاری رسمی، استفاده از سیاست ارزی مناسب می تواند ابزار موثری در جهت مدیریت واردات از مجاری رسمی و غیررسمی باشد.

با این وجود موضوع مهمی که در ساماندهی واردات کشور موثر است و می‌تواند یکی از مهمترین عوامل تعیین کننده در این امر باشد تعامل بین دستگاه‌ها و نهادهای متولی در امر واردات کشور است تا جریان واردات مدیریت شود.

به نظر می‌رسد با در پیش گرفتن سیاست‌های اصولی و مشارکت دستگاه‌ها می‌توان ضمن حمایت جدی از تولید داخلی و اولویت دادن به آن تمام تلاش‌ها را برای برابری صادرات با واردات و حتی پیشی گرفتن آن در جهت توسعه اقتصاد کشور به کار برد.

Ministry of Commerce

مدیریت واردات پشتیان تولید و صادرات

۳

مدیریت و کنترل موثر واردات به عنوان یکی از محورهای اصلی برنامه‌های دکتر غضنفری به هنگام کسب رأی اعتماد از مجلس شورای اسلامی در حوزه بازرگانی خارجی مطرح شد و بلافاصله پس از آن، وی در نشست تخصصی جداگانه با کمیسیون‌های اقتصادی، صنایع و معادن، برنامه و بودجه و کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی، موضوع مدیریت واردات، طرح کنترل موثر واردات و پیشنهادات وزارت بازرگانی در این ارتباط را مطرح کرد.

www.shabanews.ir

تتبع اطلاع رسانی بازرگانی ایران

www.shabanews.ir

آخرین خبرها و رویدادها در حوزه بازرگانی

نسخه الکترونیکی اندیشکده بازرگانی در شبکه اطلاع رسانی بازرگانی ایران (شابا) در دسترس است.

